

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA
Ak. god. 2017./2018.

Ana-Marija Šoštarić

Zelena knjižnica

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Ana Barbarić, izv. prof.

Zagreb, travanj 2018.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Koncept održivosti i održivi razvoj.....	2
2.1. Zelena pismenost	7
3. Zelena knjižnica.....	11
3.1. Knjižnice kao zelene zgrade	15
3.2. Knjižnice kao zeleni praktičari, motivatori, predvodnici i edukatori u zajednici.....	20
4. Zelene knjižnice u Hrvatskoj.....	23
4.1. <i>Zelena knjižnica za zeleni Zagreb</i>	30
5. Radionica <i>Piramida zdrave prehrane</i>.....	35
6. Anketa	41
6.1. Cilj ankete	42
6.2. Način provođenja ankete i uzorak ispitanika	42
6.3. Metoda obrade podataka	43
6.4. Prikaz i interpretacija dobivenih rezultata	43
6.5. Analiza dobivenih rezultata.....	49
7. Zaključak	50
8. Popis literature	52
9. Popis slika	60
Prilog: anketni upitnik	61

Sažetak

Zelena knjižnica višeznačan je izraz. Prvo, on predstavlja održivu knjižničnu zgradu koja je oblikovana s razvijenom sviješću o odgovornosti prema okolišu i sagrađena tako da umanjuje negativan učinak na okoliš te visoko učinkovita tijekom cijelog svog životnog vijeka, od planiranja do dekonstrukcije. Drugo, taj izraz označava knjižnične programe i službe koji obuhvaćaju širok raspon zelenih knjižničnih aktivnosti poput radionica, predavanja, predstavljanja knjiga, okruglih stolova, projekcija filmova te svakodnevnu zelenu praksu u knjižnici. Zelena knjižnica može biti zeleni vođa u svojoj zajednici primjenjujući najbolju ekološku praksu, zeleni edukator promičući zelenu pismenost te vrijedan zeleni partner radeći s ostalim institucijama, poslovnim partnerima i pojedincima u zajednici na ostvarenju ciljeva održivoga razvoja.

U ovome radu kratko su objašnjeni pojmovi održivosti i održivog razvoja te je napravljen pregled najvažnijih međunarodnih dokumenata kao kamena-temeljaca za promjenu smjera svjetskoga razvoja prema održivome razvoju.

Glavna svrha ovoga rada jest predstavljanje ideje, primjene i razvoja zelenoga knjižničarskog pokreta u svijetu i posebno u Hrvatskoj, od prvoga takvog projekta koji je pokrenut u Istri do danas. Naglasak je stavljen na prikaz projekta *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb* čiji je začetak projekt Knjižnice Savica iz 2016. godine. Kao primjer malog zelenog koraka u promociji zelene edukacijske uloge knjižnice opisana je radionica *Piramida zdrave prehrane* za učenike trećega razreda osnovne škole te predstavljena anketa provedena među učenicima.

Ključne riječi: zelena knjižnica, održivost, održivi razvoj, zelena pismenost, zelena zgrada, piramida zdrave prehrane

Abstract

Green library is a multifaceted term. First, it means sustainable library building which is built in such a way to minimize negative impact on the environment, and which is environmentally responsible and resource-efficient throughout a life cycle, from planning to deconstruction of the building. Secondly, this term means library programs and services, which encompass wide range of library's green activities: workshops, lectures, book presentations, round tables, film projections, and everyday green library practices. Green library can be an environmental leader in a community, applying the best environmental friendly practices, an environmental educator promoting green literacy, and a valuable green partner working with other community-based institutions, business subjects and individuals towards sustainable development goals.

In this paper, terms sustainability and sustainable development are briefly explained with a short preview of the main international documents, as a foundation stones in changing our world directions towards sustainable development.

However, the main purpose of this paper is to present the idea, implementation, and development of the Green Library movement in the world, and especially in Croatia – from the first Croatian green library project in Istria to this day, with emphasis on the *Green library for green Zagreb* project, which started 2016 in Savica Library. The Healthy Eating Pyramid workshop, held for third grade elementary school students, is an example of the little green step in promotion of the libraries green educational role. It is described in this paper, as well as the survey carried out amongst students.

Keywords: green library, sustainability, sustainable development, green literacy, green building, healthy eating pyramid

1. Uvod

Svrha ovoga rada jest prikazati pojavu, razvoj te praktičnu primjenu ideje zelene knjižnice u svijetu i Hrvatskoj, prvo u značenju zelene gradnje, koja podrazumijeva načine izgradnje i dizajniranje knjižničnih zgrada tako da odgovaraju ciljevima održivoga razvoja, a drugo u značenju knjižničnih programa i usluga koji promiču zelenu pismenost građana odabirom tema povezanih s održivim razvojem društva, važnošću i načinima zaštite okoliša, razvijanjem kritičkog mišljenja o ekološkim temama te koji korisnicima omogućuju pristup potrebnom znanju i vještinama za poboljšanje kvalitete vlastitoga života, kao i života zajednice.

U uvodnome dijelu rada objašnjeni su pojmovi održivosti i održivoga razvoja te izložen kratak pregled ključnih događaja i dokumenata na globalnoj razini i u Hrvatskoj kojima se promiče okretanje smjera svjetskoga razvoja prema održivosti. Sadrži i pokušaj sažimanja i definiranja različitih izraza povezanih sa zelenom pismenošću kao glavnim ciljem obrazovanja za održivi razvoj. Izrazu zelena pismenost, iako još uvijek bez jasne definicije, u radu se daje prednost jer je široko prihvaćen u knjižničarskoj zajednici.

Središnji dio rada bavi se pojavom i razvojem zelenoga knjižničarskog pokreta u svijetu, višeznačnošću pojma zelena knjižnica te prikazom osnovnih komponenata tog pojma: knjižnica kao zelenih zgrada te knjižnica kao zelenih edukatora, praktičara i poticatelja zelene prakse u svojoj zajednici. Naglasak središnjeg dijela rada bit će stavljen na projekte zelene knjižnice koji se provode u hrvatskim knjižnicama, od prvoga takvog projekta Društva bibliotekara Istre pokrenutog 2011. godine, koji je nadahnuo knjižničare ostalih regija na pokretanje i provođenje sličnih projekata, preko osnutka Radne grupe za zelene knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva 2014. godine, koja je potaknula provođenje projekata zelene knjižnice na nacionalnoj razini, do predstavljanja projekta *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku* Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu u svibnju 2016. godine. Detaljnije će biti opisan pilot-projekt *Zelena knjižnica* Knjižnice Savica iz 2016. godine, kao primjer dobre prakse i povezivanja sa zajednicom, a koji je 2017. prerastao u projekt Knjižnica grada Zagreba aktualnog naziva *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb*.

U okviru inicijalnog projekta Knjižnice Savica osmišljena je radionica *Piramida zdrave prehrane* za učenike trećega razreda osnovne škole, koja se provodi već treću godinu zaredom, te će u radu biti opisani sadržaj, aktivnosti i ciljevi radionice. Među sudionicima, učenicima trećega razreda, provedena je anketa o radionici, a rezultati ankete prikazani su u završnom dijelu rada.

U prilogu se nalazi anketni upitnik.

2. Koncept održivosti i održivi razvoj

Zaprljajte vaš krevet i jedne noći ugušit ćete se u vlastitom smeću.

Ali u vašoj propasti svijetlit ćete sjajno, potpaljeni snagom Boga koji vas je donio na tu zemlju i za neku posebnu svrhu dao vam vlast nad njome kao i nad crvenim čovjekom. Sudbina je misterija za nas jer mi ne znamo kad će svi bizoni biti poklani i divlji konji pripitomljeni, tajni kutovi šume teški zbog mirisa mnogih ljudi i pogled na zrele brežuljke zamrljan brbljajućom žicom. Gdje je guštara? Otišla je. Gdje je orao? Otišao je. To je konac življenja i početak borbe za preživljavanje.

Pismo indijanskog poglavice Seattlea, 1854.¹

Dio svjetski poznatog pisma, čije autorstvo predstavlja homersko pitanje novoga vijeka², a koje sadrži vrlo snažnu emotivnu poruku te je jedno od najozbiljnijih upozorenja čovjeku zapadne civilizacije koji se u svojoj nadmenosti postavio iznad prirode i njezinih zakona, jednostavno i poetično govori ono što je danas poznato svakom prosječno informiranom stanovniku ovoga planeta.

Otapanje ledenjaka, efekt staklenika, nestajanje brojnih biljnih i životinjskih vrsta, snažne klimatske promjene, zagađeno tlo i voda nastali su uslijed bespoštednog ljudskog iskorištavanja neobnovljivih ili teško obnovljivih prirodnih resursa, krčenja šuma, nemarnog odnosa prema stvaranju otpada i zagađivanju svake vrste, betonizacije i nekontrolirane izgradnje ogromnih urbanih i industrijskih područja, a sve kao teška posljedica čovječanske utrke za udobnošću, novcem i moći.

Posljedice su široko poznate ako ne i jasno vidljive u svakom trenutku. Oboljeli ekosustav uzvraća udarce boreći se za život, i danas se čovječanstvo mora suočiti sa sudbinom koju je samo skrojilo. Planet će preživjeti, na ovakav ili onakav način, no hoće li tada još biti ljudi na njemu?

Prema *Izveštaju o stanju planeta (Living Planet Report)*³ iz 2016., znanstveno utemeljenoj analizi Svjetske organizacije za zaštitu okoliša (World Wildlife Fund, WWF), kojom se svake dvije godine ažuriraju podatci o „zdravstvenom“ stanju planete, brojnost životinjskog i biljnog svijeta do 2020. smanjit će se za dvije trećine (u odnosu na podatke od prije pola stoljeća kada je započeo ovaj izvještaj), a glavni uzroci su gubitak i degradacija staništa, prekomjerna eksploatacija, zagađenje,

¹ Pismo indijanskog poglavice Seattlea upućeno je američkom predsjedniku povezano s ponudom za kupnju velikih područja indijanske zemlje 1854. Dostupno na: <http://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=336> (23. 3. 2018.)

² O autorstvu i originalnoj verziji ovoga govora/pisma postoje podijeljena mišljenja. Clark, J. L. Thus Spoke Chief Seattle: The Story of An Undocumented Speech. // Prologue Magazine 18, 1 (1985). Dostupno na: <https://www.archives.gov/publications/prologue/1985/spring/chief-seattle.html> (23. 3. 2018.)

³ Living planet report 2016. // World Wildlife Fund (WWF). Dostupno na: <https://www.worldwildlife.org/publications/living-planet-report-2016>. (23. 3. 2018.)

invazivne vrste i bolesti te klimatske promjene, što je sve izravna posljedica ljudskih aktivnosti. Jedna od najboljih postojećih mjera u svijetu kojom se pokazuje koliki pritisak čovječanstvo vrši na ekosustav jest ekološki otisak. Definira se kao način mjerenja količine „tla i vode potrebnih da podrže materijalni standard određene populacije uz korištenje prevladavajuće tehnologije“⁴, a mjeri se u globalnim hektarima. Prema rezultatima istraživanja organizacije Global Footprint Network globalni ekološki otisak pokazuje da čovječanstvo trenutno troši resurse 1,6 planeta. To znači da je Zemlji potrebna 1,6 godina da obnovi resurse koje ljudi potroše u godinu dana. Globalno, najveći ekološki dužnici su najrazvijenije zemlje svijeta s manjim brojem stanovnika što je povezano s razvijenim potrošačkim mentalitetom i rastrošnim stilom života.⁵ Primjera radi, izračun ekološkog otiska Hrvatske iz 2013. godine iznosi 3,8 globalnih hektara, biokapacitet (kapacitet ekosustava da proizvede korisne biološke materijale i apsorbira otpad koji proizvode ljudi koristeći prevladavajuće tehnologije⁶) 2,8 Gha, što Hrvatsku čini ekološkim dužnikom u iznosu od -1 Gha.⁷ Osim globalnog i lokalnog, moguće je izraditi i osobni ekološki otisak.⁸

Postoje razni scenariji i predviđanja moguće budućnosti čovječanstva, koje možda kasno, ali ipak postaje svjesno tragičnih razmjera svog agresivnog postupanja s prirodom. Postoje i uvijek su postojali drugačiji putevi, i ravnoteža između čovjeka i prirode mogla se uspostaviti daleko ranije. Jedan od tih putova, kojim je čovječanstvo krenulo krajem starog i početkom novog milenija, zove se održivi razvoj.

Održivi razvoj danas je trend u svijetu koji je zahvatio sve sfere ljudskoga djelovanja i postojanja na globalnoj, nacionalnim i lokalnim razinama; u politici, gospodarstvu i društvu. Pojam održivosti, kojim se Nijemac Hans Carl von Carlowitz (1645. – 1714.) poslužio još početkom 18. stoljeća kako bi opisao (u djelu *Sylvicultura oeconomica*, 1713.) potrebu da se posiječe samo onoliko drvene građe koliko se rastom može nadoknaditi⁹, spaja se ovdje s pojmom razvoja rezultirajući za neke kritičare oksimoronskim izrazom održivi razvoj. O koncepciji održivoga razvoja govori se još od 80-ih godina 20. st., a popularizaciju moderne interpretacije može zahvaliti globalnoj i političkoj agendi Ujedinjenih naroda. Godine 1987. u izvještaju UN-ove Komisije za okoliš i razvoj *Naša zajednička budućnost* (Brundtland komisija, prema norveškoj premijerki Gro Harem Brundtland) održivi

⁴ Chambers, N.; Simmons, C.; Wackernagel, M. *Sharing Nature's Interest - Ecological Footprint as an Indicator of Sustainability*, London: Earthscan, 2004. Str. 177.

⁵ Šimleša, D. *Ekološki otisak : kako je razvoj zgazio održivost*. Zagreb : TIM press : Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", 2010. Str. 32.

⁶ Isto. Str. 28.

⁷ Ecological footprint. // Global footprint network. Dostupno na:

http://www.footprintnetwork.org/content/documents/ecological_footprint_nations/ (23. 3. 2018.)

⁸ Footprint Calculator. // Global footprint network. Dostupno na : <https://www.footprintnetwork.org/resources/footprint-calculator/> (23. 3. 2018.)

⁹ Hans Carl von Carlowitz and "Sustainability". // The Environment & Society Portal. Dostupno na:

<http://www.environmentandsociety.org/tools/keywords/hans-carl-von-carlowitz-and-sustainability> (23. 3. 2018.)

razvoj definira se kao „razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija u zadovoljavanju njihovih potreba. Održivi razvoj je proces promjena u kojem su iskorištavanje resursa, smjer ulaganja, orijentacija tehničkog razvoja i institucionalne promjene u međusobnom skladu i omogućavaju ispunjavanje potreba i očekivanja sadašnjih i budućih naraštaja.“¹⁰

Nešto drugačiji pristup pokazuje definicija Svjetske unije za zaštitu prirode (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, IUCN), UN-ova programa za okoliš (United Nations Environment Programme, UNEP) i Svjetske organizacije za zaštitu okoliša (WWF): "Održivi razvoj je proces unaprjeđivanja kvalitete ljudskoga života koji se odvija u okvirima tzv. nosivog kapaciteta održivih ekosustava."¹¹ Tu se stavljaju u suodnos ekološki otisak i indeks ljudskog razvoja (Human Development Index, HDI) UN-a „koji mjeri kvalitetu života kroz rezultate neke zemlje u područjima životne dobi, pismenosti, dostignute edukacije i kupovne moći stanovnika.“¹²

Ta dva indikatora zajedno pokrivaju tri temeljna stupa održivog razvoja: ekološki, društveni i ekonomski. I ciljevi održivog razvoja stoga su trojaki: gospodarska učinkovitost (ekonomski razvoj), društvena odgovornost (socijalni napredak) i zaštita okoliša. Razvoj se ne može i ne treba zaustavljati, ali se uz primjenu znanstvenih dostignuća i novih tehnologija usmjerenih na zaštitu prirode i očuvanje okoliša, promiče društvena odgovornost kojom se vodi računa o tome da se procesima potrošnje i proizvodnje ne ugrožava sposobnost obnavljanja prirodnih resursa planeta kako bi se oni sačuvali za buduće naraštaje. Četvrtim stupom održivosti smatra se kultura, kao autonomna, ali povezana s ostala tri stupa.¹³

Kako bi se nešto ukorijenilo i provelo u praksu potrebni su i praktični koraci poput različitih strategija, planova, ciljeva i zakonskih regulativa. Poticaj za konkretne promjene krenuo je s globalne razine (UN) da bi polako bio pravno formuliran, međunarodno ratificiran te uklopljen u zakonodavstva pojedinih država. Ključni događaji kojim održivi razvoj dolazi u centar svjetske pozornosti su: Štokholmska konferencija o čovjekovu okolišu (1972.), Komisija UN-a za okoliš i razvoj (Brundtlandina komisija) (1983.), Konferencija UN-a o okolišu i razvoju u Rio de Janeiru

¹⁰ Our common future, chapter 2: towards sustainable development. // Our common future: report of the World Commission on Environment and Development. UN Documents, A/42/427. Dostupno na: <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm>. (23. 3. 2018.)

¹¹ Lay, V. Održivi razvoj i obrazovanje, doktorska disertacija. Zagreb, 1998. Str. 35.

¹² Šimleša, D. Ekološki otisak : kako je razvoj zgazio održivost. Zagreb : TIM press : Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", 2010. Str. 32.

¹³ Održivi razvoj. // ODRAZ. Dostupno na: <http://www.odraz.hr/hr/nase-teme/odrzivi-razvoj> (23.3.2018.)

(1992.), Svjetski sastanak na vrhu o održivom razvoju *Rio + 10* u Johannesburgu (2002.) te Konferencija UN-a o održivom razvoju *Rio + 20* u Rio de Janeiru (2012.).

UN-ov *Skup o Zemlji*, održan 1992. u Rio de Janeiru, okupio je do tada najveći broj čelnika vlada, usmjerio svjetsku pažnju na najkritičnija pitanja te usvojio Agendu 21, globalni plan djelovanja na njihovom rješavanju. Opća skupština Ujedinjenih naroda 2000. usvaja Milenijsku deklaraciju s osam Milenijskih razvojnih ciljeva za koje su se države članice UN-a obvezale da će ih ostvariti do 2015. godine.¹⁴ Na konferenciji u Riju 2012. donosi se odluka o definiranju budućih globalno primjenjivih ciljeva održivog razvoja, kao razrada Milenijskih ciljeva, koji će predstavljati globalni razvojni plan za razdoblje nakon 2015. godine. Konačno, na Sastanku na vrhu o održivom razvoju 25. rujna 2015. članice UN-a usvajaju Program održivog razvoja do 2030. godine (Agenda 2030), koji sadrži 17 ciljeva održivog razvoja:

Slika 1. *Ciljevi održivog razvoja*

svijet bez siromaštva, svijet bez gladi, zdravlje i blagostanje, kvalitetno obrazovanje, rodna ravnopravnost, čista voda i sanitarni uvjeti, pristupačna energija iz čistih izvora, dostojanstven rad i ekonomski rast, industrija, inovacije i infrastruktura, smanjenje nejednakosti, održivi gradovi i zajednice, održiva potrošnja i proizvodnja, zaštita klime, očuvanje vodenog svijeta, očuvanje života na zemlji, mir, pravda i snažne institucije te partnerstvom do ciljeva.¹⁵

¹⁴ Održivi razvoj. // Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (23. 3. 2018.)

¹⁵ Ciljevi održivog razvoja. // Program ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.hr.undp.org/content/croatia/hr/home/post-2015/sdg-overview.html> (24. 3. 2018.)

Posebno se naglašava integrirani pristup u ostvarivanju višestrukih ciljeva, a Program ujedinjenih naroda za razvoj ističe da se „novi program razvoja odnosi se na sve zemlje, promovira mirno i inkluzivno društvo, otvara bolja radna mjesta i bavi se ekološkim izazovima našeg vremena - osobito klimatskim promjenama.“¹⁶

Hrvatska još 1972. donosi Rezoluciju o zaštiti čovjekove sredine, a 1992. Deklaraciju o zaštiti okoliša kojom se opredjeljuje za održivi razvoj, no zbog hrvatskih ratnih okolnosti ozbiljniji pristup problemu i konkretni koraci osjetit će se nakon 2000. godine. Zakonom o zaštiti okoliša iz 2007. određena je Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske (Hrvatski sabor usvojio ju je 2009. za desetogodišnje razdoblje) kojom se dugoročno usmjerava gospodarski i socijalni razvoj te zaštita okoliša prema održivom razvoju. Hrvatska je podržala Agendu 21 usvojenu 1992. na konferenciji u Riju, preuzela obaveze koje proizlaze iz Milenijske deklaracije i Milenijskih razvojnih ciljeva, sudjelovala na Konferenciji UN-a o održivom razvoju 2012. godine i podržala zaključni dokument Konferencije *Budućnost kakvu želimo*.¹⁷

A kakvu budućnost želimo? Helen Clark, administratorica UNDP-a, izjavila je sljedeće: "Ovaj dogovor predstavlja značajnu prekretnicu u tome što je svijet zauzeo inkluzivan i održiv smjer. Ako svi budemo radili zajedno, imamo šansu da ispunimo težnje naših građana k miru, napretku, blagostanju i očuvanju naše planete."¹⁸

Jasno je da planovi, strategije, rezolucije, ciljevi pa čak ni međunarodni sporazumi ne garantiraju da će održivi razvoj zaživjeti u praksi ili barem ne dovoljno brzo da bi se učinkovito ublažile posljedice ljudskog pritiska na ekosustav. Postoji niz prepreka ostvarenju ciljeva održivog razvoja poput nedovoljne osviještenosti političkih i ekonomskih elita, neinformiranosti i slabe educiranosti javnosti za održivi razvoj, klimatskih promjena te ratova za resurse.¹⁹

Promjena percepcije od rascjepkanosti i odvojenosti svijeta do nedjeljivosti dijela od cjeline i povezanosti svega u mreži života, osvještavanje, edukacija, usvajanje vrijednosti i načela koja su podržavajuća za sav život i ekosustav i potom aktivno djelovanje nužni su za promjenu. Promjena počinje na osobnoj razini, a nastavlja se udruživanjem i povezivanjem, partnerstvom i suradnjom u zajednici: „U tom kontekstu se nužnom nameće simbioza znanja i vještina za održivi razvoj,

¹⁶ Ciljevi održivog razvoja. // Program ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.hr.undp.org/content/croatia/hr/home/post-2015/sdg-overview.html> (24. 3. 2018.)

¹⁷ Održivi razvoj. // Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (23. 3. 2018.)

¹⁸ Ciljevi održivog razvoja. // Program ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.hr.undp.org/content/croatia/hr/home/post-2015/sdg-overview.html> (24. 3. 2018.)

¹⁹ Šimleša, D. Ekološki otisak : kako je razvoj zgazio održivost. Zagreb : TIM press : Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", 2010. Str. 95-118.

prostora na kojima se prakticiraju ta znanja i vještine te društvenih aktera koji su ih voljni i u stanju promovirati i primjenjivati.²⁰

2.1. Zelena pismenost

We stand now where two roads diverge. But unlike the roads in Robert Frost's familiar poem, they are not equally fair. The road we have long been traveling is deceptively easy, a smooth superhighway on which we progress with great speed, but at its end lies disaster. The other fork of the road — the one less traveled by — offers our last, our only chance to reach a destination that assures the preservation of the earth.

*Rachel Carson, 1962.*²¹

Široka zabrinutost i podizanje svijesti javnosti za okolišna pitanja počinje se javljati 60-ih godina 20. st., a početne zasluge pripisuju se Rachel Carson, biologinji i zoologinji, i njezinoj seriji članaka u časopisu *The New Yorker* te djelu *Silent Spring*, u kojem je upozoravala na štetne posljedice DDT-a na prirodu i zdravlje ljudi.

Krajem 60-ih pojavljuje se izraz okolišna pismenost (*environmental literacy*) koji u članku *How shall we know the environmentally literate citizen?* uvodi Charles Roth. On definira okolišnu pismenost kao „sposobnost opažanja i tumačenja relativnog zdravlja ekoloških sustava te poduzimanja odgovarajućih mjera s ciljem održavanja, vraćanja ili poboljšanja zdravlja tih sustava.“²² Okolišnu pismenost u svojim je govorima popularizirao američki predsjednik Nixon koji je 1970. potpisao i prvi američki Nacionalni zakon o obrazovanju za okoliš.

Okolišna pismenost postaje s vremenom glavni cilj obrazovanja za okoliš i na globalnoj razini što je potvrđeno trima ključnim dokumentima. Beogradska povelja, nastala kao proizvod prve internacionalne konferencije o obrazovanju za okoliš UNESCO-a i UNEP-a, održane u Beogradu 1975. kao najvažniju točku donosi izjavu o cilju obrazovanja za okoliš: „Cilj obrazovanja za okoliš jest razvijanje svjetske populacije koja je svjesna i zabrinuta za okoliš te okolišne probleme i koja ima znanja, vještine, stavove, motivaciju i obvezu da radi pojedinačno i kolektivno na rješavanju sadašnjih problema i prevenciji budućih.“²³ Deklaracija iz Tbilisija (1977.) definira tri cilja kao

²⁰ Šimleša, D. Ekološki otisak : kako je razvoj zgazio održivost. Zagreb : TIM press : Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", 2010. Str. 32.

²¹ Carson, R. *Silent Spring*. New York : Fawcett World Library, 1962. Str. 144.

²² Roth, Ch. E. *Environmental literacy: its roots, evolution and directions in the 1990s.* // ERIC Publications; Reports – General (rujan 1992). Str. 5. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?id=ED348235> (25. 3. 2018.)

²³ UNESCO-UNEP. *The Belgrade Charter.* // Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter 1, 1(1976). Str. 1-2.

temelj obrazovanja za okoliš: podizanje svjesnosti i zabrinutosti za ekonomsku, društvenu, političku i ekološku međuovisnost u urbanim i ruralnim područjima; osiguranje prilike za svakog pojedinca da stekne znanje, vrijednosti, stavove, obveze i vještine potrebne da zaštiti i unaprijedi stanje okoliša; kreiranje novih uzoraka ponašanja prema okolišu pojedinaca, grupa i društva u cjelini.²⁴ Internacionalni kongres o obrazovanju za okoliš u Moskvi 1987. rezultirao je donošenjem internacionalne strategije za obrazovanje za okoliš, a ubrzo se pojavljuje dokument UNESCO-a i UNEP-a *Environmental Literacy for All* (1989.) koji postavlja okolišnu pismenost kao temeljni cilj obrazovanja za okoliš.²⁵

Sjevernoameričko udruženje za obrazovanje za okoliš (The North American Association for Environmental Education, NAAEE), uzevši ove dokumente kao temelj, poradilo je na konceptualnom okviru okolišne pismenosti te nakon detaljnog istraživanja dotadašnjih teorijskih i praktičnih okvira definiralo glavne sastavnice okolišnog obrazovanja: sklonost, ekološko znanje, društveno-političko znanje, poznavanje okolišnih problema, kognitivne vještine te odgovorno ponašanje prema okolišu.²⁶

Izraz ekološka pismenost (*ecological literacy*) prvi je puta javno upotrijebio Paul Risser (1986.) u svom obraćanju bivšega predsjednika Američkom ekološkom društvu u kojem potiče ekologe da razmišljaju, raspravljaju i dođu do konsenzusa oko toga što čini osnovnu ekološku pismenost, da zauzmu jasan stav i prihvate svoju odgovornost te prošire svoje djelovanje na promociju ekološke pismenosti u javnosti. Isti termin koristi i David Orr, poznati profesor i stručnjak za okoliš, međutim kod njega se prvi put ovaj pojam povezuje s pojmom održivog razvoja. On je ustvrdio kako je ekološka kriza kriza zapadnjačkog sustava obrazovanja i kako uvođenje ekološke pismenosti zahtijeva temeljitu promjenu tog sustava i okretanje smjera obrazovanja prema stvaranju održivih ljudskih zajednica i društva.²⁷

Tako 90-ih nastaje i cijeli koncept Obrazovanja za održivi razvoj (OOR), koji znači korištenje obrazovanja kao sredstva za postizanje održivosti (povezano s istraživanjem načina provedbe Agende 21 iz Rija 1992. godine). Veliki poticaj ovome području donosi rezolucija UN-a *Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj 2005.-2014.* koja „nastoji integrirati načela, vrijednosti i prakse

²⁴ UNESCO-UNEP. The Tbilisi Declaration. Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter 3, 1(1978). Str. 1-8.

²⁵ UNESCO-UNEP. Environmental Literacy for All. Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter 14, 2(1989). Str. 1-8.

²⁶ McBride, B.; Brewer, C. A.; Berkowitz, A. R.; Borrie, W. T. Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: what do we mean and how did we get here? // *Ecosphere* 4, 5 (2013). Str. 6-7. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1890/ES13-00075.1> (23. 3. 2018.)

²⁷ Isto. Str.10.

održivog razvoja u sve vidove odgoja i obrazovanja u cilju rješavanja socijalnih, gospodarskih, kulturnih i ekoloških problema u 21. stoljeću te potaknuti promjene u ponašanju.²⁸ U rezoluciji broj 57/254 naglašava se da obrazovanje „mora inspirirati vjerovanje da svatko od nas ima snagu i odgovornost utjecaja na pozitivne promjene na globalnoj razini, predstavlja primarni agent transformacije prema održivom razvoju i povećanju kapaciteta kako bi se vizija društva pretvorila u realnost, promiče vrijednosti, ponašanje i životne stilove potrebne za održivu budućnost, jača kapacitete za promišljanje okrenuto budućnosti.“²⁹

U Hrvatskoj je već u Strategiji održivog razvoja RH naglašena važnost cjeloživotnog obrazovanja za održivi razvoj koje se provodi na tri razine: formalnoj (školstvo), neformalnoj (izvan uobičajenih obrazovnih ustanova) i putem medija. Navedene su i teme obrazovanja za održivi razvitak: ublažavanje siromaštva; osiguravanje mira; etičnost; odgovornost na lokalnom i globalnom planu; demokracija, pravda, sigurnost; ljudska prava; zdravlje; jednakost spolova; kulturna baština; ruralni i urbani razvitak; održiva proizvodnja i potrošnja; korporacijska odgovornost te zaštita okoliša i prirode, upravljanje prirodnim resursima, biološka i krajobrazna raznolikost.³⁰ Vlada Republike Hrvatske 2011. godine usvaja Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvoj.

Međutim, to nije kraj priče o različitim „pismenostima“ koje se povezuju s ljudskim odnosom prema okolišu. Nastavljajući se na razmišljanje Davida Orra, drugi svjetski poznati ekološki mislilac i praktičar, Frank Capra, skovao je termin ekopismenost (*ecoliteracy*) kao “razumijevanje principa organizacije ekosustava i primjena tih principa za kreiranje održivih ljudskih zajednica i društva.”³¹

Capra je razdradio četiri skupine kompetencija ekološke pismenosti: kognitivne (glava), emotivne (srce), aktivne (ruke) i povezujuće (duh). Kognitivne kompetencije obuhvaćaju, između ostalog, razumijevanje principa ekologije, kreativno i fleksibilno razmišljanje, orijentiranost na rješavanje problema te sposobnost shvaćanja dugoročnosti i širine naših odluka i djelovanja. Emocionalna sposobnost uključuje osjećaje brige i skrbi, empatije i poštivanja drugih ljudi i drugih bića, prihvaćanje i poštovanje različitih perspektiva, predanost pravdi i jednakost te uključivanje svih u

²⁸ Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvitak. Str 4. Dostupno na: http://www.mzoip.hr/doc/akcijski_plan_za_oor.pdf (25. 3. 2018.)

²⁹ Pavić-Rogošić L. Održivi razvoj, 2010. Str. 9. Dostupno na: http://www.odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf (25. 3. 2018.)

³⁰ Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske. // Narodne novine 30 (2009). Dostupno i na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html (25. 3. 2018.)

³¹ McBride, B.; Brewer, C. A.; Berkowitz, A. R.; Borrie, W. T. Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: what do we mean and how did we get here? // *Ecosphere* 4, 5 (2013). Str. 14. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1890/ES13-00075.1> (26. 3. 2018.)

procesu. Aktivna sposobnost pretpostavlja stvaranje i korištenje alata potrebnih održivoj zajednici, okrenutost radu i praksi, a ne kritici, primjenu ekološkog znanja za prenošenje ekološkog dizajna u praksu te sposobnost napredne primjene energije i resursa. Duhovne kompetencije ili sposobnost povezivanja uključuju osjećaje poštovanja i divljenja prema prirodi i svim živim bićima, razumijevanje vlastitog mjesta u svijetu, njegovanje osjećaja povezanosti i sličnosti s prirodnim svijetom i širenje tog osjećaja u drugima.³² Frank Capra jedan je od osnivača Centra za ekopismenost 1995., neprofitne organizacije koja se bavi obrazovanjem za održivi razvoj.³³

U knjižničarskoj zajednici se, međutim, uvriježio izraz zelena pismenost (*green literacy*) koji se u dijelu literature dovodi u suodnos prema informacijskoj pismenosti. Zelena pismenost se tako može promatrati kao paralela informacijskoj pismenosti pa ako informacijska pismenost znači pronalaženje, vrednovanje i korištenje informacije, onda zelena pismenost znači sposobnost pronalaženja i identificiranja održivog izbora te donošenja odluka u skladu s njim.³⁴

Informacijska pismenost sama po sebi može unaprijediti sposobnost održivog odlučivanja. Ona omogućuje pronalaženje najrelevantnijih, najnovijih i najpouzdanijih informacija čime omogućava donošenje dobro informirane odluke o pitanjima okoliša, razvija sposobnost kritičkog mišljenja koje je vrlo bitno i za promišljanje okolišnih pitanja, a poboljšanje vještina pretraživanja informacija omogućuje stvaranje boljih strategija pretraživanja čime se smanjuje vrijeme potrebno za dolaženje do kvalitetnih rezultata, a samim time i vrijeme provedeno za računalom što ostavlja manji karbonski otisak. Dakle, poboljšanje vještina informacijske pismenosti i neizravno pomaže uvođenju ekološki prihvatljivog djelovanja.³⁵

Spominje se i izraz zelena informacijska pismenost koji se tumači kao skup konvencionalnih vještina informacijske pismenosti koje su proširene tako da uključuju održivo razmišljanje (razmišljanje o tome kako naše ponašanje, izbori i aktivnosti djeluju na okoliš). Učenje o tome kako održivo razmišljati trebao bi postati integralan dio podučavanja informacijske pismenosti.³⁶

³² Šimleša, D. Ekološki otisak : kako je razvoj zgazio održivost. Zagreb : TIM press : Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", 2010. Str. 221-223.

³³ What we do. // Center for ecoliteracy. Dostupno na : <https://www.ecoliteracy.org/about> (25. 3. 2018.)

³⁵ Miller, K. Public libraries going green. Chicago : American Library Association, 2010. Str. 3.

³⁶ Kurbanoglu, S.; Boustany, J.. From green libraries to green information literacy. // European Conference on Information Literacy (ECIL), Dubrovnik, 22.-23. listopada 2014. Str. 54-56. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/284731109_From_Green_Libraries_to_Green_Information_Literacy (27. 3. 2018.)

3. Zelena knjižnica

Mi, potpisnici, vjerujemo da poboljšani pristup informacijama i znanju u društvu, potpomognut dostupnošću informacijskih i komunikacijskih tehnologija, podržava održivi razvoj i poboljšava živote ljudi.

Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju, IFLA³⁷

Početak zelenoga knjižničarskog pokreta (*Green Library movement*) smješta se u SAD na početak 90-tih godina 20. st. kada u američkom knjižničarskom časopisu *The Wilson Library Bulletin* 1991. izlazi serija članaka pod zajedničkim tematskim određenjem *Knjižnice i okoliš (Libraries and the Environment)*. Časopis je izašao ubrzo nakon proslave dvadesete obljetnice Dana planeta Zemlje, što je kao događaj široko popraćeno u medijima. Članci su se bavili ekološkom praksom u domu i knjižnici, informacijskim izvorima o okolišu, poviješću Dana planeta Zemlje te odnosom knjižnica i okoliša.³⁸

U siječnju 1992. izlazi prvi broj časopisa *The Green Library Journal: Environmental Topics in the Information World* čijem nastanku je značajno pridonijela novoosnovana Radna skupina za okoliš Američkog knjižničarskog društva. Pokrenula ga je skupina djelatnika Zelene knjižnice u Berkeleyu te knjižničari Knjižnice Sveučilišta Idaho, a oformljen je globalni urednički tim s ciljem da „stvori međunarodni forum za razmjenu za knjižničare, informacijske stručnjake, civilne grupe, organizacije, edukatore i pojedince.“³⁹

Iako su se prvi članci o zelenim knjižnicama pretežito bavili ulogom knjižnica u podizanju svijesti javnosti o ekološkim temama i zelenom praksom u knjižnici, izraz zelena knjižnica uvriježio se na početku prvenstveno kao oznaka zelene knjižnične zgrade pa će se ta komponenta pojaviti kao primarna u dostupnim definicijama zelene knjižnice.

U *Online rječniku za informacijske i komunikacijske znanosti (Online Dictionary for Library and Information Science, ODLIS)*, definira se održiva knjižnica (*sustainable library*) kao „knjižnica dizajnirana tako da minimalizira negativan učinak na okoliš i maksimizira unutrašnju kvalitetu okoliša pomoću pažljivog odabira lokacije, uporebom prirodnih građevinskih materijala i biorazgradivih proizvoda, očuvanjem izvora (vode, energije, papira) i odgovornim odlaganjem

³⁷ Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju. Dostupno na: [https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD\(1\).doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD(1).doc). (31. 3. 2018.)

³⁸ Antonelli, M. The green library movement: an overview and beyond. // *Electronic Green Journal* 27, 1(2008). Str. 3. Dostupno na: <http://escholarship.org/uc/item/39d3v236>. (31. 3. 2018.)

³⁹ Isto. Str. 3.

otpada (recikliranjem i sl.).⁴⁰ Izraz zelena knjižnica ovdje se navodi kao sinonim. Također, i u literaturi se pojavljuju izrazi zelena knjižnica i održiva knjižnica, međutim knjižničarski svijet priklonio se nazivu zelena knjižnica te se tako uvriježio i izraz *going green* (hrv. kretanje na zeleno) za knjižničarsku praksu okretanja prema održivom razvoju. No, treba upozoriti na razliku između izraza *održiv* i izraza *zelen*: održivost u sebi uključuje buduće faktore te, uz okolišni, uvažava i gospodarski i društveni element, a zeleno se koncentrira na praksu i proizvode koji imaju najmanje negativan učinak na okoliš.

U prosincu 2007. u Chicagu je organiziran seminar *Going green* u organizaciji *Library Journal Design Institute* na kojem je sudjelovalo 115 knjižničara, arhitekata i urbanista koji su se bavili najnovijim mogućnostima, strategijama, problemima i rješenjima povezanima s gradnjom održivih knjižničnih zgrada. Međutim, osim odlučnosti da se posvete ozelenjivanju zgrada, sudionici su osvijestili i važnost knjižnice kao primjera dobre zelene prakse u svojoj zajednici te educiranja svojih korisnika o mogućnostima integriranja održivih izbora u svakodnevni život.⁴¹

I krovna se organizacija knjižničarskih društava u svijetu (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA) uključila u promociju zelenoga pokreta. U 2008. godinu pada začetak IFLA-ine Radne skupine za okoliš (Environment, Sustainability and Libraries Special Interest Group, ENSULIB) koja u fokus svoga rada stavlja „učinke klimatskih promjena na knjižnice (prilagodba uvjeta skladištenja i očuvanja građe, provjetravanje zgrada, učinak na knjižnične financije i upravljanje...), primjenu ekološki prihvatljive prakse u knjižnici (korištenje kišnice, obnovljivih izvora energije, kontrola ispisa, recikliranje papira i sl.), predlaganje različitih mjera koje su prijateljske za okoliš (recikliranje zastarjelih dokumenata, korištenje biorazgradivih materijala i sl.), razvoj knjižničnih izvora i službi povezanih s održivošću (razvijanje zbirke o okolišnim temama, promocija zelene literature...) te povećanje svijesti i senzibiliteta knjižničara za okolišne probleme.“⁴²

Uoči donošenja UN-ovih smjernica za razvoj svijeta nakon 2015., IFLA se oglasila *Izjavom o knjižnicama i razvoju* 2013. godine u kojima podcrtava ulogu knjižnice kao važnog, a ponegdje i jedinog, informacijskog središta zajednice i poziva “sve ulagače da prepoznaju i priznaju knjižnice u svim dijelovima svijeta kao pouzdane mehanizme koji podupiru provedbu programa održivog

⁴⁰ Reitz, J. M. Online dictionary for library and information science.

Dostupno na: <http://www.abc-clio.com/ODLIS>. (31. 3. 2018.)

⁴¹ Kuzyk, R. Going green. // *Library Journal*. 15.5. 2008. Dostupno na: <http://lj.libraryjournal.com/2008/05/events/going-green>. (31. 3. 2018.)

⁴² About the Environment, Sustainability and Libraries Special Interest Group. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/about-environmental-sustainability-and-libraries> (31. 3. 2018.)

razvoja.⁴³ IFLA ističe da knjižnice: pružaju priliku svima, osnažuju ljude u osobnom razvoju, pružaju pristup svjetskom znanju, osiguravaju stručnu pomoć i vodstvo, sudjeluju u društvu s mnogim sudionicima te da moraju biti prepoznate u okvirima razvojnih planova.⁴⁴

IFLA se očitovala i povezano s Milenijskim ciljevima razvoja, povezujući tradicionalnu ulogu knjižnice kao informacijskog, obrazovnog i kulturnog središta zajednica s globalnim naporima za okretanjem smjera prema održivom razvoju. U *Lyonskoj deklaraciji o pristupu informacijama i razvoju* nastaloj na 80. generalnoj konferenciji i skupštini IFLA-e u Lyonu 2014. zauzima se stav da je, uz opću pismenost, povećan pristup informacijama i znanju važna potpora održivoga razvoja te se ističe: „Informacijski posrednici kao što su knjižnice, arhivi, organizacije građanskoga društva, lideri u zajednici i mediji imaju sposobnosti i resurse da pomognu vladama, ustanovama i pojedincima da komuniciraju, organiziraju, strukturiraju i razumiju podatke, što je presudno za razvoj.“⁴⁵

Dakle, izraz zelena knjižnica višeznačan je te uključuje različite komponente djelovanja knjižnica u smjeru održivog razvoja poput izgradnje zelenih knjižničnih zgrada ili renovacije postojećih, poticanja svakodnevnog zelenog djelovanja i prakse, razvoja zelenih programa i službi, primjene zelenih informacijskih sustava, stvaranja zelenih zbirki...⁴⁶

Širok raspon ovoga pojma pokazuje i primjena različitih kriterija za izbor najbolje zelene knjižnice koji je pokrenula IFLA. Kako bi podržao svjetski zeleni knjižničarski pokret, ENSULIB je nagradu za najbolju zelenu knjižnicu kreirao s ciljem da pomogne napretku profesije tako da „rasvijetli ulogu knjižnice i knjižničara u poboljšanju standarda održivosti te promovira specijalizirana znanja unutar profesije.“⁴⁷ Ciljevi su nagraditi najbolju prijavljenu zelenu knjižnicu koja prenosi poruku posvećenosti održivom razvoju te stvaranju svjesnosti o društvenoj odgovornosti knjižnice i potrebe preuzimanja vodstva u obrazovanju za okoliš. U natječaju mogu sudjelovati sve vrste knjižnica kojima je ovo izvanredna prilika da se predstave svjetskoj knjižničarskoj javnosti.

⁴³ IFLA statement on libraries and development. Str. 2. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-development>. (31. 3. 2018.)

⁴⁴ Isto. Str. 1-2.

⁴⁵ Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju. Dostupno na: [https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD\(1\).doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD(1).doc). (31. 3. 2018.)

⁴⁶ Kurbanoglu, S.; Boustany, J. From green libraries to green information literacy. // European Conference on Information Literacy (ECIL), Dubrovnik, 22.-23. listopada 2014. Str. 54-56. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/284731109_From_Green_Libraries_to_Green_Information_Literacy (27. 3. 2018.)

⁴⁷ IFLA Green Library Award. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/10159> (31. 3. 2018.)

Prva tri mjesta 2016. zauzele su: El Pequeño Sol ecological library (hrv. Ekološka knjižnica „Malo sunce“) iz Meksika, City of Cockburn iz Australije te La Tierra para quien la siembra (hrv. „Zemlja je za one koji siju“) iz Kolumbije.⁴⁸ Godine 2017. prvonagrađena je njemačka narodna knjižnica Stadtbibliothek Bad Oldesloe s projektom urbanog vrtlarjenja, a istaknuto je i pet knjižnica koje su bile u utrci za prvo mjesto: Knjižnica Sun Yat-sen iz Kine i Knjižnica Kineskog sveučilišta u Hong Kongu istaknute su kao primjeri zelenih knjižničnih zgrada i svakodnevne zelene knjižnične prakse, a projekt Čitateljsko drvo iz Kenije, Narodna knjižnica iz Užica u Srbiji te Regionalna dječja knjižnica iz Lavova u Ukrajini istaknute su kao primjeri entuzijazma i kreativnosti koji pokazuju kako se i bez velikih financijskih sredstava mogu postići lijepi rezultati.⁴⁹

Zeleni knjižničarski pokret raširio se diljem svijeta. IFLA-ino aktivno zauzimanje stava da se knjižnice prepoznaju kao jedan od ključnih partnera u zajednici koja stremi postizanju prakse održivog razvoja potaknuo je i nacionalna knjižničarska društva na formiranje radnih skupina i promicanje zelenoga pokreta. Mnoštvo je primjera dobre prakse knjižnica opisano i razasuto po knjižničarskim časopisima, publikacijama te mrežnim stranicama. U moru dobrih ideja, praktičnih rješenja i prijedloga treba pronaći ono što je relevantno za pojedinu lokalnu zajednicu te razvijati vlastite zelene programe i projekte na temelju potreba te zajednice, ali i ovisno o mogućnostima, u skladu s parolom „misli globalno, djeluj lokalno.“⁵⁰

⁴⁸ IFLA Green Library Award 2016 Winners announced. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/10478> (31. 3. 2018.)

⁴⁹ IFLA Green Library Award 2017 Winners Announced. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/11523?og=479> (31. 3. 2018.)

⁵⁰ Think global, act local. // Oxford Reference. Dostupno na: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199539536.001.0001/acref-9780199539536-e-2240> (31. 3. 2018.)

3.1. Knjižnica kao zelena zgrada

*Suvremena knjižnica je otvorena građevina, fizički i demokratski: ona nosi poruku u tekstu, digitalnom mediju i arhitekturi. Ključni trend je održivost, ne samo u fizičkom smislu nego i u značenju društvene i kulturne održivosti.*⁵¹

Brian W. Edwards, 2011.

Konkretna primjena ciljeva održivog razvoja na život i djelovanje knjižničarske zajednice prvo se osjetila na području zelene, održive, gradnje, na kojoj se rad intenzivirao od 90-tih godina prošloga stoljeća. Prvenstveno se ovdje radi o visoko razvijenim zemljama: SAD-u, zemljama zapadne Europe, Australiji te bogatim zemljama Azije. Radi se o zemljama koje, uz to što mogu raspolagati dovoljnom količinom sredstava za prilično skupe projekte izgradnje novih ili renovacije postojećih knjižničnih zgrada, nose i stigmu velikih svjetskih potrošača.

Ulaganje u zelenu gradnju stoga je za ove zemlje neka vrsta imperativa društvene odgovornosti, kao sastavnog dijela koncepta održivog razvoja. Američka agencija za zaštitu okoliša (Environmental Protection Agency, EPA) definira zelenu gradnju kao „praksu kreiranja struktura i korištenja procesa koji uključuju odgovornost prema okolišu i učinkovito korištenje resursa kroz cijeli životni vijek zgrade od odabira lokacije do dizajna, konstrukcije, operacija, održavanja, renovacije i dekonstrukcije.“⁵²

Zelena zgrada naziva se još održivom ili visoko učinkovitom zgradom, a izgrađena je tako da smanji cjeloviti utjecaj onoga što je izgrađeno na ljudsko zdravlje i prirodno okruženje pri čemu imperativ ove gradnje postaje osmišljavanje načina za učinkovito korištenje energije, vode i drugih resursa, zaštita zdravlja ljudi i unapređenje produktivnosti zaposlenih te smanjivanje zagađivanja i uništavanja okoliša.⁵³

Kako su knjižnice poput svih javnih zgrada veliki potrošači energije, zelene knjižnične zgrade samim svojim dizajnom, izvedbom i funkcioniranjem nose poruku održivosti u zajednici učeći tako svoje korisnike ne samo ponudom zelenih sadržaja svojih zbirki, zelenim

⁵¹ Edwards, B. W. Sustainability as a Driving Force in Contemporary Library Design. // Library Trends 60, 1 (2011). Str. 213. Dostupno na: <http://muse.jhu.edu/article/449282> (15. 3. 2018.)

⁵² Green building. // EPA's Web Archive. Dostupno na: <https://archive.epa.gov/greenbuilding/web/html/about.html> (15. 3. 2018.)

⁵³ Isto. (15. 3. 2018.)

programima, nego i vlastitim fizičkim primjerom. Najviše se pažnje pritom poklanja energetske učinkovitosti zgrade, izboru materijala za konstrukciju zgrade i unutarnje uređenje s manjim ekološkim otiskom, zdravom unutarnjem okolišu s minimalnom količinom zagađenja, dobrom osvjetljenju prostora i prirodnoj ventilaciji, akustičkoj kvaliteti prostora, mogućnostima pristupa zgradi, očuvanju i zaštiti vode, smanjenju količine otpada, ozelenjavanju unutarnjih i vanjskih prostora te zaštiti bioraznolikosti.

Energetska učinkovitost jedan je od najvažnijih faktora u cjelovitom dizajnu zgrade i u dizajnu interijera. Knjižnice su zbog svojih potreba za stalnom kvalitetnom svjetlošću, održavanjem različitih razina temperature u različitim zonama knjižnice, što znači grijanje zimi i hlađenje ljeti, te velike potrebe za energijom zbog porasta veličine prostora u kojem je dostupan rad na računalu izuzetno veliki potrošači energije i proizvođači štetnih karbonskih emisija (za usporedbu, poslovne zgrade troše 30 % ukupne energije na električnu rasvjetu, a knjižnice čak do 45%). Postoji niz mogućih rješenja za poboljšanje energetske učinkovitosti zgrade poput korištenja vlastitih izvora energije (fotonaponski paneli i toplinske crpke koje kao izvor topline koriste tlo), maksimiziranja dnevne svjetlosti i prirodne ventilacije (krovovi knjižnica postaju aktivni: ostakljeni krovovi omogućavaju da svjetlost ulazi odozgo, a dimnjaci za ventilaciju prirodno provjetranje), uporabe solarne energije za grijanje i hlađenje, kontrole solarnog prinosa i unutarnjeg bljeska (arhitektonskim rješenjima poput visoko ostakljenih fasada, fasada od dvostrukog stakla i slično) te korištenje materijala za gradnju koji imaju visok potencijal za recikliranje i nisku razinu ugrađene energije (energija potrebna da bi se taj materijal proizveo), osiguranja dobre izolacije zgrade, zračno nepropusnim konstrukcijama i korištenjem senzora kako bi se spriječila nepotrebna uporaba umjetnog svjetla kad nitko nije prisutan.⁵⁴

Izbor materijala za gradnju ima veliki utjecaj na lokalnu i međunarodnu bioraznolikost. 60% globalnih sirovina koristi se u građevini što ima velik utjecaj na prašume (drvena građa), planinska područja (kamen), prirodna korita rijeka (pijesak i glina), rudna područja (željezo, bakar, olovo) i stočarska područja (vuna za tepihe). Iako beton i čelik nisu posebno atraktivni i ostavljaju prilično veliki ekološki otisak u proizvodnji, koriste se za zahtjevne konstrukcije koje mogu podržati velike staklene površine (što omogućava ulaz svjetlu i fleksibilnost u unutarnjem dizajnu jer nisu potrebni strukturni zidovi unutar katova) zato dizajneri najčešće u

⁵⁴ Edwards, B. W. Sustainability as a Driving Force in Contemporary Library Design. // *Library Trends* 60, 1 (2011). Str. 195-200. Dostupno na: <http://muse.jhu.edu/article/449282> (15. 3. 2018.)

unutarnjem uređenju koriste ciglu, kamen, staklo, drvo i druge prirodne materijale. Preporučuje se uporaba materijala s niskim ekološkim otiskom što se može postići korištenjem lokalnih proizvoda jer je lakše pratiti lanac opskrbe te korištenje recikliranih materijala ili proizvoda za konstrukciju koji se lako mogu ponovno upotrijebiti. Bioraznolikost se može očuvati i zelenim oblikovanjem okoliša zgrade, zelenim (zasađenim) krovovima, stvaranjem sigurnih i zaštićenih zelenih zona.⁵⁵

Unutarnje uređenje i zdravo okruženje za rad mogu se postići kvalitetnim osvjetljenjem i prirodnom ventilacijom te korištenjem prirodnih materijala za unutarnje uređenje (tepisi, namještaj i police proizvedeni i doručeni s minimalnim korištenjem kemijskim sredstava: ulja, boje, premaza i slično). Moderne konstrukcije knjižnica od čelika ili betona s velikim staklenim površinama, kao i otvoren unutarnji prostor bez teških pregradnih zidova osiguravaju maksimalno korištenje dnevnoga svjetla, naročito u prostorima za čitanje i učenje. Unutarnjom sadnjom biljaka poboljšava se kvaliteta zraka, a osjećaj ugone i povezanosti s prirodnim okolišem može se povećati orijentacijom pogleda na vanjske zelene površine.⁵⁶

Akustička kvaliteta prostora pretpostavlja promišljanje potreba svih korisnika zbog popularnosti dizajna otvorenog prostora i knjižnica s atrijem. Danas u knjižnicama postoji potreba za gradacijom zona od tiših do bučnijih što se može postići promišljenim dizajnom katova i zidova te stvaranjem različitih zona. Obično donji katovi dopuštaju razgovore ili pozadinsku buku iz kafića, također i centralni dio knjižnice prosječno je bučniji, a treba predvidjeti i prostore za grupni rad koji se ne odvija u tišini. No, za područja sa stolovima za učenje i prostorima za čitanje potrebno je osigurati zvučnu izolaciju. Tiša područja obično su na višim katovima gdje je i manja mogućnost prometne buke.⁵⁷

Dobra povezanost zgrade sa sredstvima javnog prijevoza te osiguranje kvalitetnih pristupa zgradi za bicikliste i pješake (biciklističke staze, parkirna mjesta, sigurne pješačke zone...) važna je jer se oko 25 % globalne energije troši na transport. Najvažniji je pritom izbor lokacije zgrade, no ne manje važno je osiguranje i isticanje parkirnih mjesta za ekološki prihvatljiva prijevozna sredstva.⁵⁸

⁵⁵ Edwards, B. W. Sustainability as a Driving Force in Contemporary Library Design. // Library Trends 60, 1 (2011). Str. 190-214. Dostupno na: <http://muse.jhu.edu/article/449282> (15. 3. 2018.)

⁵⁶ Isto. Str. 205-208. (15. 3. 2018.)

⁵⁷ Isto. Str. 204-205. (15. 3. 2018.)

⁵⁸ Isto. Str. 202-203. (15. 3. 2018.)

Što se zaštite i očuvanja voda tiče, knjižnice imaju mogućnost hvatanja kišnice za uporabu u toaletima ili navodnjavanju okolišnog zelenila pomoću krovnih spremnika, a postoji i mnogo uređaja koji omogućuju da se uporaba vode kontrolira unutar zgrade (samozatvarajuće slavine, visoko učinkoviti toaleti i slično).⁵⁹

Od devedesetih godina do danas razvijen je čitav niz nacionalnih i međunarodnih certifikacijskih sustava koji nude alate za procjenu, ocjenu i certificiranje zelene gradnje. Svaki od tih sustava sadrži manje ili više detaljno razrađene kriterije i mjere koje je potrebno poduzeti kako bi se dobio određeni zeleni certifikat. Najstariji međunarodni sustav razrađen je u Velikoj Britaniji 1990. godine. Building Research Establishment (BRE), vodeći britanski centar za građevinu (nekad državni, danas u privatnom vlasništvu) razvio je BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method), metodu koja se neprestano razvija i nadopunjuje. Prema dostupnim podacima njome se koristi preko 70 zemalja u svijetu, a dominira u Europi s udjelom od oko 80% na tržištu.⁶⁰ Metodom se procjenjuje održivost nabave, dizajna, konstrukcije i funkcioniranja gradnje, a fokusira se na održive vrijednosti preko određenih kategorija: energije, uporabe tla i ekologije, vode, zdravlja, zagađenja, prijevoza, materijala, otpada i upravljanja. Za svaku kategoriju posebna se pozornost poklanja najvažnijim čimbenicima poput smanjenja karbonskih emisija, kontrole oborinskih voda, prilagodbe klimatskim promjenama, ekološkoj vrijednosti i zaštiti bioraznolikosti.⁶¹

Primjer najviše moguće ocjene po BREEAM metodi jest Knjižnica Hive u engleskom Worcesteru otvorena u srpnju 2012. godine koja je s 86,4% osvojenih bodova po BREEAM metodi procjene dobila najviši rang - izvrsnost. Nastala kao rezultat suradnje Okružnog vijeća Worcestershira i Sveučilišta Worcester prostire se na više od 10.000 m² raspoređenih na pet katova, a jedinstvena je i prva po tome što u svom prostoru ujedinjuje prostor sveučilišne i narodne knjižnice, okružnog arhiva, lokalnog povijesnog centra, prostora za rad okružnog arheološkog tima i poslovnog centra te na taj način utjelovljuje definiciju suvremene otvorene i demokratične knjižnice koja promiče društvenu i okolišnu održivost.⁶² Održivost kao prioritet ogleda se u cijeloj zgradi: maksimiziranje dnevnog svjetla pomoću sedam krovnih

⁵⁹ Edwards, B. W. Sustainability as a Driving Force in Contemporary Library Design. // *Library Trends* 60, 1 (2011). Str. 201-202. Dostupno na: <http://muse.jhu.edu/article/449282> (15. 3. 2018.)

⁶⁰ What is BREEAM? // The NBS. Dostupno na: <https://www.thenbs.com/knowledge/what-is-breeam> (16. 3. 2018.)

⁶¹ Isto. (16. 3. 2018.)

⁶² Facts and figures. // The Hive. Dostupno na: <http://www.thehiveworchester.org/facts-and-figures.html> (16. 3. 2018.)

stožaca, hlađenje osigurava voda iz rijeke Severn, a grije se pomoću lokalno proizvedene biomase. Zgrada je dizajnirana i za prilagodbu klimatskim promjenama.⁶³

Američka inačica britanske metode procjene jest LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) koju je razvilo tijelo US Green Building Council (USGBC), a široko je korištena u Sjevernoj Americi i Aziji. Kako sami ističu „LEED certifikat je svjetski prepoznat simbol postignuća održivosti“⁶⁴ te svojim standardima daje okvir za kreiranje zdravih, visoko učinkovitih i štedljivih zelenih zgrada. LEED okvir zelenom zgradom smatra onu koja je izgrađena tako da utjelovljuje sljedeće elemente dizajna: održivi odabir lokacije, očuvanje vode, energetska učinkovitost, lokalne resurse, konzervaciju materijala i smanjenje otpada, kvalitetu unutarnjeg okoliša te inovativni dizajn. Zgrade mogu kandidirati za četiri razine certifikata: certificirana (40–49 bodova), srebrna (50-59 bodova), zlatna (60-79 bodova) i platinasta (80 i više).⁶⁵

Na mrežnoj stranici Green Libraries koja je pokrenuta 2007. pobrojane su knjižnice u Sjevernoj Americi (SAD i Kanada) koje su već konstruirane kao zelene zgrade te ocijenjene prema LEED kriterijima.⁶⁶ Početkom 2018. popis je sadržavao 42 knjižnice među kojima su dvije s platinastim statusom: Lake View Terrace Branch u Los Angelesu i Council Tree Library u Fort Collinsu. Kao ilustracija ovog postignuća mogu poslužiti sljedeće brojke koje se odnose na Council Tree Library: 26% energetske uštede na osvjetljenju, 55% očuvanje vode, 92% građevinskog otpada reciklirano, 85% certificiranih održivih proizvoda od drva, 21% ukupno recikliranog sadržaja u materijalu, 97% opreme s certifikatom Energy Star (energetski učinkoviti proizvodi) te odlična uporaba prirodnog svjetla.⁶⁷

Izvan ovih kategorija treba spomenuti skandinavske knjižnice s dugom tradicijom ekološkog dizajna: gradnje od prirodnih materijala (drvo, cigla, kamen) i arhitekture koja preferira stapanje građevine s prirodnim okruženjem te bogato ispunjene dnevnim svjetlom i s pogledom na polja i šume poput knjižnice u finskom Viipuriju (danas ruski grad Vyborg) iz 30-ih godina 20. stoljeća znamenitog arhitekta Alvara Aalta koja unutrašnjošću podsjeća na planinsku topografiju, kroz koju vodi neprekinuti tijek stuba, nivoa i otvorenih prostora, sve do jednog

⁶³The Hive / Feilden Clegg Bradley Studios. // Archdaily. Dostupno na: <https://www.archdaily.com/225962/the-hive-feilden-clegg-bradley-studios> (19. 3. 2018.)

⁶⁴ LEED is green building. // USGBC. Dostupno na: <https://new.usgbc.org/leed> (26. 2. 2018.)

⁶⁵ Isto. (26. 2. 2018.)

⁶⁶ What is a green building? // Green libraries. Dostupno na: <http://www.greenlibraries.org>. (26. 2. 2018.)

⁶⁷ 2nd Library to go LEED platinum! // Going green @ your library. Dostupno na: <https://greeningyourlibrary.wordpress.com/2009/12/14/2nd-library-to-go-leed-platinum/> (16. 3. 2018.)

od prvih staklenih krovova izvedenog simetrično poslaganim stožastim otvorima za svjetlo.⁶⁸ One nastale tijekom 20. stoljeća idejni su i arhitektonski primjeri *zelenih knjižnica* prije današnjeg trenda tehnološki inovativnih zelenih knjižnica kojima su, u izboru materijala, dizajnu i odnosu s okolišem, svakako bogata inspiracija.

3.2. Knjižnice kao zeleni praktičari, motivatori, predvodnici i edukatori u zajednici

Osim knjižnične zgrade, kojom velikim dijelom ostvaruje prvu premisu zelenog knjižničarskog pokreta, a to je smanjenje negativnog učinka knjižnice na okoliš, knjižnica može promicati održivi razvoj i na različite druge načine. Ističe se kako je knjižnica već po načinu svoga osnovnog djelovanja u svojoj suštini zelena ustanova: posudbom građe ona smanjuje potrebu za nabavom vlastitih primjeraka čime neposredno djeluje na smanjenje sječe drvene građe za papir te promiče ideju dijeljenja u zajednici.⁶⁹

Prije svega potrebno je da knjižnica koja odluči „krenuti na zeleno“ unese tu namjeru u svoje temeljne dokumente: misiju, viziju, strateške i operativne planove, to jest da stvori operativni plan. Plan ne mora biti detaljan i može sadržavati samo cilj i osnovne postupke te vremenski okvir za ostvarenje pojedinih operativnih ciljeva. Preporučuje se stvaranje prepoznatljivog mota ili poruke koja iznosi suštinu ovog plana. Dobro je provesti istraživanje potreba lokalne zajednice te potražiti partnere koji će pomoći u ostvarivanju plana: poslovnih subjekata, ekoloških udruga, obrazovnih ustanova i slično. Važno je uspostaviti suradnju s lokalnom poslovnom zajednicom koja može pridonijeti ostvarenju ciljeva tako da financira, sudjeluje u provođenju programa ili ih reklamira. Knjižnica može biti i partner zajednice u implementaciji zakonodavstva povezanog s održivim razvojem. Treba se povezivati s lokalnim medijima kako bi program postao vidljiv u zajednici.⁷⁰

Uvođenje zelene prakse počinje osvještavanjem i educiranjem djelatnika u knjižnici, a može se provoditi u različitim poslovima i na različite načine. U dostupnoj literaturi zelena uloga

⁶⁸ Langdon, D. AD Classics: Viipuri Library / Alvar Aalto. // Archdaily. Dostupno na: <https://www.archdaily.com/630420/ad-classics-viipuri-library-alvar-aalto> (18. 3. 2018.)

⁶⁹ Kurbanoglu, S.; Boustany, J. From green libraries to green information literacy. // European Conference on Information Literacy (ECIL), Dubrovnik, 22.-23. listopada 2014. Str. 50-53. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/284731109_From_Green_Libraries_to_Green_Information_Literacy (27. 3. 2018.)

⁷⁰ Miller, K. Public libraries going green. Chicago : American Library Association, 2010. Str. 1-10.

knjižnice izvan uloge zelenih zgrada, identificira se i dijeli različito, a kako se ideja i primjena tih postupaka širi, podjele postaju složenije. Jedna od mogućnosti je sljedeća:

- 1) Uvođenje zelene prakse u svakodnevni rad i uobičajene djelatnosti knjižnice
- 2) Motivacija zajednice za primjenu održivog načina života i preuzimanje predvodničke uloge u zajednici
- 3) Edukacija korisnika svih dobnih skupina za održivi razvoj

1) Knjižnica može unijeti više održivosti u svoje svakodnevne aktivnosti odlučujući se za:

- biorazgradive, reciklirajuće, kompostabilne i održive materijale za pakiranje i zaštitu predmeta koji pristižu u knjižnicu (knjižnične građe, uredskog pribora i slično),
- odabir recikliranog ili već korištenog papira za knjižnično poslovanje (printanje, kopiranje) i smanjenje njegove uporabe (dvostrano kopiranje, korištenje druge strane papira i sl.),
- međuknjižničnu posudbu kao oblik zelene knjižnične službe,
- naručivanje časopisa i novina koje izlaze na recikliranom papiru te kupnja ostalih recikliranih potrepština (papiri, olovke, torbe, punjenje tonera...),
- podučavanje korisnika o spremanju dokumenata ili sadržaja mrežnih stranica na uređaje prijenosne memorije ili slanje elektroničkom poštom,
- korištenje elektroničke komunikacije, korištenje pripremljenih elektroničkih obrazaca i zajedničkih mapa,
- izbor materijala u digitalnom obliku (digitalna knjiga, časopis, zvučna knjiga, CD-i, DVD-i), korištenje alata Weba 2.0 za vlastite sadržaje (YouTube kanali, društvene mreže, vlastita mrežna stranica),
- knjižnični OPAC i MARC zapisi omogućuju znatnu uštedu papira,
- odvojeno prikupljanje sekundarnih sirovina: papira, plastike, baterija, elektroničkog otpada,
- korištenjem ekološki prihvatljivih sredstava za čišćenje,
- nabavom lokalnih proizvoda,
- korištenjem stepenica umjesto dizala,
- racionalnom uporabom svjetla ili instaliranjem energetski učinkovite rasvjete, senzora pokreta, LCD monitora, gašenje računala kad knjižnica ne radi, recikliranje elektroničkog otpada, korištenje Energy Star računalne opreme, korištenje prirodnog svjetla i ventilacije,
- čišćenje zbirki i odabir knjiga za otpis također je prilika za provođenje zelenih postupaka po pravilu: reciklirati, ponovno upotrijebiti, preoblikovati (*recycle, reuse, re-create*).

Reciklažom se smatra davanje knjiga na poklon besplatno ili tako da se prikupljaju simbolične donacije (1 dolar, 1 kuna), ponovnom uporabom doniranje knjiga bolnicama, novootvorenim knjižnicama bez dovoljnih sredstava i slično, a prenamjenom korištenje kreativnih načina za oblikovanje, npr. umjetničkih djela od starih knjiga.^{71,72}

2) Knjižnica može biti motivator i ekološki predvodnik u svojoj zajednici tako da:

- primjerom potiče korisnike na korištenje najbolje ekološke prakse,
- inicira rasprave o ekološkim temama,
- predvodi ekološke akcije koje povezuju različite subjekte u zajednici (nagradu za najbolji zeleni poslovni subjekt u zajednici, organizacija zelenih sajмова, organizacija razmjene sjemenja ili pohrana istog),
- uvođenjem posudbe vrtlarskog oruđa i mjerila vata (za izračun utroška električne energije).⁷³

3) Knjižnica može biti ekološki edukator pružajući zajednici svojih korisnika širok izbor programa i aktivnosti za učenje o ekologiji i održivom razvoju:

- stvaranjem zelene zbirke knjižnične građe i promoviranjem naslova ekološke tematike,
- osiguravanjem ili pripremom materijala s izvorima zelenih informacija,
- organizacijom predavanja, promocija knjiga, radionica, projekcija filmova, tribina...

Ekološka edukacija vrlo je široko i bogato zastupljena u hrvatskim projektima zelenih knjižnica pa će opis njihovih konkretnih aktivnosti zorno predočiti ovu izuzetno važnu komponentu zelenoga pokreta.

⁷¹ Kurbanoglu, S.; Boustany, J. From green libraries to green information literacy. // European Conference on Information Literacy (ECIL), Dubrovnik, 22.-23. listopada 2014. Str. 50-53. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/284731109_From_Green_Libraries_to_Green_Information_Literacy (27. 3. 2018.)

⁷² Miller, K. Public libraries going green. Chicago : American Library Association, 2010. Str. 1-10.

⁷³ Isto. Str. 8.

4. Zelene knjižnice u Hrvatskoj

„I ova bi se naša jeremijada mogla nastaviti u nedogled, i sa punim opravdanjem, jer se situacija u tom pogledu ne poboljšava, već svakog dana postaje sve gora. Naročito sada, kad su nesposobni rukovodioci uvalili zemlju u goleme dugove, kad se pod svaku cijenu izvozi naše prirodno bogatstvo, (...) kad korištenje naših prirodnih ljepota, naših planina i morske obale, kao u svim kolonijalnim zemljama, postaje privilegija samo za strance, jer naša sirotinja nema za to sredstava. Kad bi joj barem ostavili onaj zdrav život koji je nekad imala!“

Rudi Supek, 1989.⁷⁴

Iako je hrvatska knjižnična praksa već odavno unijela ekološke teme u svoje raznovrsne programe i aktivnosti organizirajući radionice ekološkog predznaka, tematske izložbe povezane s različitim obljetnicama (Dan planeta Zemlje, Dan voda i slično), predavanja i promocije knjiga ekološke tematike, te aktivnosti nisu bile povezane zajedničkim nazivnikom niti sustavno i redovito organizirane prema određenom planu s jasno izraženim ciljem.

Stoga se može reći da je sjeme zelenoga knjižničarstva u Hrvatskoj, u smislu pokretanja sustavnog rada knjižnica na promociji i implementaciji ciljeva održivoga razvoja, posijano u ožujku 2011. godine projektom *Zelena knjižnica* Društva bibliotekara Istre pod motom „Nemojmo uprskati – dobre planete je teško pronaći.“⁷⁵ Autor i voditelj projekta Ivan Kraljević iz Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile iz Pule kao cilj projekta ističe „poučavanje javnosti i širenje svijesti o održivom društvu i nužnosti zaštite okoliša i to kroz mrežne stranice *Zelene knjižnice*, projekcije dokumentarnih filmova, stručna predavanja, tribine i promocije knjiga ekološke tematike.“⁷⁶ Uz Sveučilišnu knjižnicu u projekt su se uključile i istarske narodne knjižnice (Pazin, Pula, Umag, Novigrad, Labin, Poreč, Buzet i Rovinj) te, osim samog Sveučilišta, mnoge ustanove i udruge koje se bave ekološkim temama, s područja Istre i iz cijele Hrvatske: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, Institut društvenih znanosti Ivo

⁷⁴ Supek, R. Ova jedina Zemlja : idemo li u katastrofu ili u Treću revoluciju? Zagreb : Globus, 1989. Str. 7.

⁷⁵ O projektu. // Zelena knjižnica. Dostupno na: <http://zk.dbi.relia.hr/o-projektu/> (12. 2. 2018.)

⁷⁶ Kraljević, I.; P. Lukačić. Zelene knjižnice u Hrvatskoj: poučavanjem do održivog društva. // Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015. Str. 123.

Pilar, Kino Valli, Zelena akcija, Eko Kvarner, Društvo prijatelja životinja, Zelena Istra, Fair Trade Hrvatska, Tranzicijska Pula, Gradska radionica i mnogi drugi.⁷⁷

Raznovrsna su predavanja održali neki od najvećih hrvatskih stručnjaka za područje zaštite okoliša i održivog razvoja obuhvativši tako ovo široko područje iz različitih kutova gledanja (sociološki, ekonomski, etički, medicinski...) temama od obnovljivih izvora energije, proizvodnje hrane i ekološkog vrtlarenja, odnosa između hrane i zdravlja, ekoaktivizma i zelenog poduzetništva, tranzicijskog pokreta, permakulture i održivoga graditeljstva, nacionalnog interesa Hrvatske kroz prizmu koncepta održivog razvoja do problema gladi u svijetu i neravnomjerne raspodjele svjetskih resursa te mogućnosti oblikovanja pravednijih društava budućnosti. Izborom dokumentarnih filmova također je široko pokriveno ovo područje, a prve tri projekcije filma *Dom Yanna Arthusa Bertranda* pogledalo je oko 400 gledatelja.⁷⁸ Organizatori ističu da je neposrednih korisnika projekta u periodu od 2011. do 2015. godine bilo više od 6000 na 125 aktivnosti, uz mjesečni prosjek od dvije do tri aktivnosti.⁷⁹

Iako su kao temeljni korisnici projekta navedeni učenici i studenti (dio organiziranih predavanja uključen je u čak tri kolegija na Odjelu za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković" u Puli), a zatim knjižničari i profesori te šira javnost Istarske županije,⁸⁰ organizatori su omogućili i udaljenim korisnicima pristup sadržajima predavanja, tribina, promocija i radionica oglašavanjem svih aktivnosti projekta na portalu Zelena knjižnica⁸¹, Facebook stranici⁸² te na svom YouTube kanalu⁸³ na kojem se mogu pogledati snimke predavanja. Projekt su podržali Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, grad Pula i grad Rovinj.

Predstavljanje ovog uspješnog projekta na 38. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva u Osijeku potaknulo je knjižnice izvan Istre na organizaciju sličnih aktivnosti i/ili pokretanje vlastitih projekata: 2012. Knjižnica Juraj Šižgorić iz Šibenika organizira svoju prvu zelenu

⁷⁷ Kraljević, I.; P. Lukačić. Zelene knjižnice u Hrvatskoj: poučavanjem do održivog društva. // Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb : [Hrvatsko knjižničarsko društvo](#), 2015. Str. 123.

⁷⁸ Kraljević, I. Zelena knjižnica : projekt Društva bibliotekara Istre. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), Str. 200.

⁷⁹ O projektu. // Zelena knjižnica. Dostupno na: <http://zk.dbi.hr/?p=103> (12. 2. 2018.)

⁸⁰ Kraljević, I. Zelena knjižnica : projekt Društva bibliotekara Istre. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), Str. 200-201.

⁸¹ Zelena knjižnica. Dostupno na: <http://zk.dbi.relia.hr/> (12. 2. 2018.)

⁸² Zelena knjižnica. Dostupno na: www.facebook.com/zelenaknjiznica (18. 2. 2018.)

⁸³ Zelena knjižnica. Dostupno na: <https://www.youtube.com/user/DBIstre> (18. 2. 2018.)

aktivnost, a Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ iz Koprivnice pokreće vlastiti istoimeni projekt sa sloganom „Zajedno u brizi za okoliš“ s Udrugom za održivi razvoj Hrvatske (UZOR) i kasnije Udrugom Kopriva.⁸⁴

Neovisno o ovome projektu, 2012. počinje formiranje, odnosno postavljanje Zelenih knjižnica energetske efikasnosti u knjižnicama po Hrvatskoj (Zeek) u okviru projekta Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva i Programa Ujedinjenih naroda za razvoj i uz financijsku podršku Globalnog fonda za okoliš - Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj (2005. - 2013.). "Zelena EE knjižnica je mjesto, odnosno, polica koja na jednom mjestu obuhvaća sve stručne publikacije i brošure objavljene u sklopu provedbe EE projekta, a čini ih dostupnima i u fizičkom obliku, svim zainteresiranim za povećanje energetske efikasnosti kroz primjenu energetske efikasne mjere kao i obnovljivih izvora energije."⁸⁵ Prva takva infotočka postavljena je u 2012. u NSK kao dio Zbirke službenih publikacija na četvrtom katu, a ostale se nalaze diljem Hrvatske, od kojih neke u narodnim (Osijek, Križevci, Prelog, Zadar, Karlovac), visokoškolskim knjižnicama (Osijek, Pula, Split, Rijeka) i školskoj knjižnici (Sesvetska Sela).⁸⁶

Širenje ideje zelene knjižnice na djelatnost narodnih knjižnica od izuzetnog je značaja zbog njezine uloge "lokalnog obavijesnog središta"⁸⁷ koje služi vrlo heterogenoj skupini korisnika, tj. "na raspolaganju svim članovima zajednice bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik, invaliditet, ekonomski i radni status te obrazovanje."⁸⁸ Tako je u programu projekta *Zelena knjižnica* Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ istaknuto da su "aktivnosti namijenjene svim građanima i to od djece najranije dobi do onih najstarijih. Održane su u pričaonicama za bebe i malu djecu, pričaonicama za djecu predškolske dobi, kreativnim radionicama za djecu i mlade, predavanjima i tribinama za odrasle građane, izložima knjižnice."⁸⁹ Još jedna značajka koprivničkog projekta jest da je "većina programa

⁸⁴ Kraljević, I.; P. Lukačić. Zelene knjižnice u Hrvatskoj: poučavanjem do održivog društva. // Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015. Str. 123.

⁸⁵ Zelena knjižnica energetske efikasnosti. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/zelena-ee-knjiznica> (15. 2. 2018.)

⁸⁶ Popis EE info točaka otvorenih u sklopu projekta. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/gdje-po-savjet-ee-savjeti/adrese-ee-info-tocaka>. (18. 2. 2018.)

⁸⁷ IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd., (prema 2. izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 105-107.

⁸⁸ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 15.

⁸⁹ Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica za 2013. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/Izvjescje_o_radu_Knjiznice_za_2013.pdf (20. 2. 2018.)

bila orijentirana na male praktične korake i savjete o tome što možemo učiniti u svakodnevnom životu kako bismo pridonijeli i sudjelovali u održivom razvoju i zaštiti okoliša."⁹⁰ Uz ostalo, tiskani su zeleni infomaterijali, zeleni straničnici, osigurani su spremnici za stare baterije, formiran ekokutić s knjigama i drugom građom na dječjem odjelu, na odraslom je građa zelene tematike posebno označena, organizirane su projekcije filmova, slušaonice te pretraživanje informacija na ekoteme.⁹¹

Prva dva velika zelena knjižničarska projekta pokazala su neke mogućnosti suradnje knjižnica s različitim (neprofitnim) institucijama, udrugama, ustanovama i stručnjacima kojima su ekološke teme, ako ne primarno, a onda vrlo značajno područje interesa i/ili djelovanja, no značajan pomak prema suradnji s profitnim sektorom ostvario je projekt Gradske knjižnice Vukovar *Ekoknjižnica: za prijateljstvo s prirodom* pobijedivši na natječaju „Moja zelena zona“ Zagrebačke banke. Sredstva su najvećim dijelom usmjerena na uređenje dvorišta u sklopu knjižnice Ogranka Sotin, a predviđeno je "da će se dvorište preurediti u interaktivnu učionicu na otvorenom u kojoj će se nalaziti plastenik, povrtno grede i dječje igralište na kojem će djeca moći uzgajati voće i povrće."⁹² Time bi Sotinu nastala prva knjižnica u kojoj se praktičnim radom na zemlji spajaju teorija i praksa ekološkog vrtlarstva.⁹³

Za Gradsku knjižnicu Vukovar bio je to hvalevrijedan poticaj koji je doveo do implementacije različitih zelenih aktivnosti u svakodnevni rad knjižnice pa je u periodu 2013./2014. organiziran niz programa i aktivnosti s ekološkim predznakom, od okruglog stola, predavanja i promocija knjiga za odrasle do niza radionica za djecu u suradnji s vrtićima i školama. U istom duhu protekla je i Noć knjige 2014. Tema trećega po redu sajma knjiga *LikeBook* u organizaciji vukovarske knjižnice nosila je naziv *Zelena srca grada* te su sva događanja bila ekološki obojana, a vrhunac sajma bila je "sadnja cvijeća, začinskog bilja i trajnica kojima je formiran glagoljični logo Gradske knjižnice Vukovar koji čini središnji dio

⁹⁰ Kraljević, I.; P. Lukačić. Project Green library in Croatia. // IFLA WLIC 2015. Dostupno na: <http://library.ifla.org/1208/1/095-kraljevic-en.doc.pdf> (20. 2. 2018.)

⁹¹ Knjižnica Fran Galović Koprivnica. Dostupno na: <http://www.knjiznica.koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=10&n=5>. (20. 2. 2018.)

⁹² Bugarski, M.; Surma Szabo, V. Projekt Gradske knjižnice Vukovar - Ekoknjižnica: Za prijateljstvo s prirodom. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 2-3(2017). Str. 299.

⁹³ Kraljević, I.; P. Lukačić. Project Green library in Croatia. // IFLA WLIC 2015. Dostupno na: <http://library.ifla.org/1208/1/095-kraljevic-en.doc.pdf> (21. 2. 2018.)

čitaonice na otvorenom, a koja je trajno poklonjena gradu Vukovaru i svim njegovim stanovnicima."⁹⁴

I Gradska knjižnica Slavka Kolara iz Čazme pokreće program 2013. godine formiranjem zelene zbirke knjižne i neknjižne građe te predavanjem *Eko-vrt*. Ubrzo se knjižnica okreće praktičnoj suradnji s Poljoprivrednom savjetodavnom službom te pokreću projekt *Poljoprivredna i zelena knjižnica* koji se provodi predavanjima za građanstvo s temama iz održivog razvoja i zaštite okoliša, praktičnim predavanjima i razmjenom iskustava za poljoprivrednike te edukativnim radionicama o ekologiji za djecu.⁹⁵ Projekt se ubrzo proširuje suradnjom s lokalnim udrugama poljoprivrednih proizvođača te ga organizatori opisuju kao "spoj projekta *Zelena knjižnica* i projekta *Work with us* - u kojem se narodne knjižnice aktivnije angažiraju u podupiranju lokalne ekonomije kroz kreiranje zbirki i programa"⁹⁶ s ciljem većeg uključivanja knjižnice u rad lokalne zajednice.

Doprinos Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek osvježavanju zelenih programa hrvatskih knjižnica ogleda se u izdavanju prve zelene publikacije, zapravo priručnika, *Permakultura u gradovima: vodič kroz osnove permakulture*⁹⁷, u tiskanom i elektroničkom obliku, nastale na temelju permakulturne radionice održane u knjižnici 2014. i 2015. godine. Na radionici 2014. godine sudionici su se upoznali s načelima permakulture, održivim graditeljstvom i stanovanjem, obnovljivim izvorima energije i voda, sakupljanjem kišnice i pročišćavanjem otpadnih voda, mogućnostima uzgoja povrća, voća i aromatičnog bilja u malim prostorima (na balkonima, u malim betoniranim dvorištima i sličnim urbanim površinama) te su na kraju zajednički izradili mali permakulturni vrt s aromatičnim i začinskim biljem u dvorištu knjižnice.⁹⁸ Kao dodatak istoimenoj radionici 2015. organiziran je u suradnji s Press centrom za okoliš Hrvatske nagradni natječaj za najbolji esej i najbolju fotografiju s temom *Održivi*

⁹⁴ Bugarski, M.; Surma Szabo, V. Projekt Gradske knjižnice Vukovar - Ekognjižnica: Za prijateljstvo s prirodom. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 2-3(2017). Str. 301.

⁹⁵ Jelić Balta, V. Poljoprivredna i zelena knjižnica // HKD Novosti.73 (2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1340>. (21. 2. 2018.)

⁹⁶ Isto. (21. 2. 2018.)

⁹⁷ Permakultura u gradovima: vodič kroz osnove permakulture / (urednici) Lj. Mitoš Svoboda, S. Mokriš, M. Seleš. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2014.

⁹⁸ Radionica „Permakultura u gradovima“ 2014. Dostupno na: <http://www.gskos.unios.hr/index.php/2014/10/09/radionica-permakultura-u-gradovima-2014/> (18. 2. 2018.)

gradovi, uz uvrštavanje nagrađenih radova u spomenutu publikaciju, uz organizaciju prigodne izložbe i promocije publikacije.⁹⁹

Osnutkom Radne grupe za Zelene knjižnice na 39. skupštini Hrvatskog knjižničarskog društva 2014. godine, na inicijativu knjižnica koje su započele zelene projekte, počinje razdoblje intenziviranja promidžbe zelenog pokreta u knjižničarstvu, informiranja i edukacije svih zainteresiranih za uključivanje u slične projekte. Radna grupa 2015. djelovanje započinje anketom među knjižničarima kojom su ispitali interes "za sudjelovanje u postojećem obrascu rada projekta Zelena knjižnica"¹⁰⁰, a u svibnju započinje zajednička akcija *Pokrenimo zelene knjižnice* i to projekcijama filmova s *E?! - Okolišnog film festivala* čije je prikazivanje omogućila Zelena akcija, a do rujna se u akciju uključilo 66 knjižnica.¹⁰¹

Razvoj hrvatskog zelenog knjižničarstva prikazao je 2015. godine Petar Lukačić (Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, Koprivnica), na Svjetskom kongresu IFLA-e u Cape Townu u Južnoafričkoj Republici održanom od 15. do 21. kolovoza 2015., s temom *Dinamične knjižnice: pristup, razvoj i transformacija* gdje je predstavio rad *Projekt Zelena knjižnica u Hrvatskoj* (suautorstvo s Ivanom Kraljevićem).¹⁰²

Između ostalih, zelenom pokretu koji je inicirala Radna grupa knjižnica pridružuje se i Gradska knjižnica Samobor posebno zelenom izdavačkom djelatnošću objavivši u suradnji s Javnom ustanovom *Zeleni prsten Zagrebačke županije* publikaciju *Samoborsko lepo cvetje* Milana Žegarca u kojoj su „abecednim redom, opisane sve važne karakteristike, načini uporabe, mitovi, legende i predaje o biljkama u samoborskom kraju“, ispreplevši tako povijest, prirodu i književnost prema prikupljenim i obrađenim materijalima iz Zavičajne zbirke. Uz to, samoborska knjižnica, na tragu ostalih, organizira brojna predavanja i radionice za djecu i odrasle, surađuje s brojnim ustanovama i udrugama ekološkog usmjerenja, a u temelj njezina zelena djelovanja utkano je zanimanje za lokalna prirodna bogatstva.¹⁰³

⁹⁹ Mokriš S. Edukativno-kreativna radionica „Permakultura u gradovima“. // Knjižničarstvo : glasnik Društva knjižničarstva Slavonije i Baranje. 19, 1-2 (2015). Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2016/02/256_Mokris_2015_1-2.pdf (15. 2. 2018)

¹⁰⁰ Kraljević, I.; P. Lukačić. Zelene knjižnice u Hrvatskoj: poučavanjem do održivog društva. // Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015. Str. 126.

¹⁰¹ Isto. Str. 126.

¹⁰² Kraljević, I.; P. Lukačić. Project Green library in Croatia. // IFLA WLIC 2015. Dostupno na: <http://library.ifla.org/1208/1/095-kraljevic-en.doc.pdf>. (15. 2. 2018.)

¹⁰³ Robotić, D. Zelena knjižnica kao poticatelj razvoja ekoloških navika korisnika. // HKD Novosti 73(2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1334>. (20. 2. 2018.)

Od ostalih projekata čiji su rezultati popraćeni u stručnoj literaturi treba spomenuti Gradsku knjižnicu „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu koja je za sada jedina knjižnica koja se može dičiti svojim zelenim krovom i aktivnostima koje organizira na njemu.¹⁰⁴

Početkom 2016. godine stvari se pokreću i u hrvatskoj metropoli; u narodnim knjižnicama pionir je Knjižnica Savica s pilot-projektom *Zelena knjižnica* koji prerasta u projekt KGZ-a *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb* (više riječi o ovom projektu u nastavku), a zamahu hrvatskoga zelenog knjižničarskog pokreta konačno se u svibnju 2016. pridružuje i vodeća se knjižničarska ustanova u zemlji, Nacionalna i sveučilišna knjižnice, predstavljajući projekt *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku*.

Riječima glavne ravnateljice NSK dr. sc. Tatijane Petrić osnovni ciljevi projekta „odnose se na izobrazbu korisnika Knjižnice, njihovo osvješćivanje i senzibiliziranje na temu te uključivanje u određene programe, kao i na popularizaciju programa organizacija s područja zaštite i očuvanja prirode, predstavljanje rezultata njihovih znanstvenih istraživanja, stručnih radova, nakladništva i projekata.“¹⁰⁵ S obzirom na to da je tema zaštite i očuvanja prirode posebno istaknuta u ovom projektu u knjižnici su, kao uvodni dio projekta, uređeni posebni izložbeni prostori nacionalnih parkova Risnjak, Paklenica i Krka te Parka prirode Kopački rit. Ono što ovaj projekt ističe u odnosu na dosad opisane projekte jest to što se njime planira poboljšanje energetske učinkovitosti zgrade te njezina utjecaja na okoliš: “Najavljena je izrada dokumentacije potrebne za opskrbu postrojenja knjižnice tehnološkom (hladnom) vodom, kao i dokumentacija potrebna za postavljanje fotonaponskih ćelija na krov knjižnice radi proizvodnje električne energije. Planirano je i uvođenje ekološki prihvatljivog sustava zaštite od požara.“¹⁰⁶

Hrvatska zelena knjižnična priča nastavlja se, između ostalog, i uključivanjem visokoškolskih knjižnica poput Knjižnice Ekonomskog fakulteta u Osijeku, Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Knjižnice Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku i drugih.

¹⁰⁴ Milovčić, J.; Vine, G. Karlovačka zelena priča. // Slobodan pristup informacijama : 17. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str.143-147.

¹⁰⁵ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu predstavila projekt „Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku“. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/nacionalna-sveucilisna-knjiznica-zagrebu-predstavila-projekt-zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/> (15. 2. 2018.)

¹⁰⁶ Dragaš; B. Zelene knjižnice za zelenu pismenost. // Vjesnik Bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017). Str. 234. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/530/554> (18. 2. 2018.)

Širenje projekta vidjelo se i na 41. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva u listopadu 2016. godine gdje je održan cijeli niz predavanja na temu *Zelena knjižnica – prilagodba knjižnica promjenama u suvremenom društvu*.¹⁰⁷

Od 6. do 8. rujna 2017. godine u okviru projekta NSK, a u suradnji s Radnom grupom za zelene knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva pod geslom *(O)krenimo na zeleno* organiziran je u prostoru knjižnice trodnevni *Zeleni festival* sa svrhom „promidžbe i popularizacije održivoga razvoja, proizvodnje organske hrane, zaštite prirode, alternativnih izvora energije te zelenih tehnologija i inovacija.“¹⁰⁸

Priču o zelenim knjižnicama u Hrvatskoj lijepo može zaokružiti izjava Zorana Skale, višeg savjetnika za razvojne i međunarodne projekte i stručnjaka/predavača koji je sudjelovao u inicijalnom projektu Društva bibliotekara Istre: „*Zelena knjižnica* je projekt koji je mene silno obradovao po svom sadržaju, ali i silno iznenadio. Održivim razvojem se dugo bavim, pa kad pogledam unatrag koliko je truda uloženo, a kako malo rezultata postignuto, čini mi se da je to bilo putovanje od poraza do poraza. I onda se pojavi netko tko uspijeva okupiti na desetine ljudi da slušaju prevažne, ali službeno još uvijek marginalne teme – o klimi, o obnovljivim izvorima energije, o bioraznolikosti, o hrani, o šumama, o manji potrošnje, o tranziciji... i ispostavi se da to radi Društvo bibliotekara Istre!!! Nikada do sada to od bibliotekara ne bih očekivao! Zato, kapa dolje na inicijativi i projektu, na trudu i primjeru!“¹⁰⁹

4. 1. *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb* – projekt Knjižnica grada Zagreba

Projekt *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb* započeo je pilot-projektom Knjižnice Savica u siječnju 2016. godine.¹¹⁰ Knjižnica Savica mala je kvartovska knjižnica otvorena 1993. godine kao novi ogranak Knjižnice Marina Držića, smještena usred gusto napučena naselja pri dnu velike stambene zgrade u Ulici Ljerke Šram. Već svojim smještajem i jednostavnim, ali ugodnim uređenjem prostora, od 200 metara kvadratnih, koji čini povezanu cjelinu, odijeljenog samo policama, vitrinom i ponekim nosivim zidom, upućuje na to da je i u

¹⁰⁷ 41. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva. Dostupno na :

<http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/Program%20kona%C4%8Dni.pdf> (20. 2. 2018.)

¹⁰⁸ Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na:

<http://www.nsk.hr/zeleni-festival-okrenimo-na-zeleno/> (20. 2. 2018.)

¹⁰⁹ O projektu. // Zelena knjižnica. Dostupno na: <http://zk.dbi.hr/o-projektu/> (20. 2. 2018.)

¹¹⁰ Dragaš, B.; Ercegovic, S. Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica - ishodište istoimenoga projekta Knjižnica grada Zagreba. // HKD Novosti 73, (3) 2017.

Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336> (26. 2. 2018.)

početku zamišljeno da knjižnica djeluje poput dnevnog boravka naselja. U prostoru je smješten Odjel za djecu i mlade, Odjel za odrasle, Čitaonica periodike te tri radna stola sa šest čitalačkih mjesta. U trenutku otvorenja bila je jedna od malobrojnih knjižnica s računalno obrađenim cjelokupnim knjižničnim fondom. Već 1999. godine u knjižnici je omogućen i pristup internetu za korisnike.¹¹¹ Osim smještaja i prostora, knjižnica se svojim brojnim stalnim i povremenim aktivnostima te programima i projektima u kojima sudjeluje pokazala kao pravi generator socijalne aktivnosti u naselju obuhvativši stanovnike naselja svih dobi, od najmlađih do najstarijih.

Knjižnica je uključena u nekoliko projekata koji se provode u mreži Knjižnica grada Zagreba, a koji su namijenjeni poboljšanju kvalitete života u zajednici. To su projekti *65 plus*, *Knjižnica širom otvorenih vrata* i *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb*. U opisu i ciljevima tih projekata ističe se kao nit vodilja želja za što većom društvenom integracijom različitih skupina korisnika, nakana da knjižnica postane mjesto susreta, druženja i razmjene znanja, mudrosti i iskustava unutar i između različitih generacija stanovnika naselja.¹¹²

Krajem 2015. godine skupina aktivista, stanovnika naselja, osnovala je Tranzicijsku grupu Savica (TranS) pridruživši se tako svjetskom tranzicijskom pokretu, koji se temelji na ideji okupljanja volontera koji svojim aktivnostima podižu razinu ekološke i socijalne kvalitete života na lokalnoj razini.¹¹³ Važan cilj tog pokreta jest i „senzibilizacija javnosti za mogućnost tranzicije iz neodrživog u održivi razvoj života u svojoj sredini.“¹¹⁴ Samo u 2016. godini održano je šest predavanja/radionica u suradnji s Udrugom ZMAG (Zelena mreža aktivističkih grupa). Tri su bile namijenjene djeci i mladima, a tri odraslima obuhvativši sljedeće teme: *Radionica kompostiranja u stanu* (Cvijeta Bišćević), *Porijeklo naše hrane i radionica izrade zelenih sokova* (Mateja Medić), *Recikliranje najlonskih vrećica – izrada uporabnih predmeta* (Mateja Medić), *Uvod u permakulturu – dizajniranje održive budućnosti*

¹¹¹ Knjižnica Savica. // Knjižnice grada Zagreba.

Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/o-knjiznici-628/osnovni-podaci-514/514> (25. 2. 2017.)

¹¹² Knjižnica Savica. // Knjižnice grada Zagreba.

Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/projekti-6204/6204> (27. 2. 2018.)

¹¹³ Dragaš, B.; Ercegovac, S. Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica - ishodište istoimenoga projekta Knjižnica grada Zagreba. //HKD Novosti 73, (3) 2017.

Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336> (27. 2. 2018.)

¹¹⁴ Za promjenu nije ključan novac nego volja. // Pogledaj.to.

Dostupno na: <http://pogledaj.to/prostor/za-promjenu-nije-kljucan-novac-nego-volja/> (27. 2. 2018.)

(Matko Šišak), *Urbana permakultura – jestivi gradovi* (Cvijeta Biščević), *Radionica kućnog sjemenarstva* (Sandy Osmičević).¹¹⁵

Knjižnica je u suradnji s TranS-om organizirala dva cjelodnevna događanja na kvartovskim javnim površinama: *Bum tres TranS – Savica cvjeta*,¹¹⁶ održano 30. travnja 2016. i *Bum tres TranS – Savica čita*, održano 17. rujna 2016. godine.

U sklopu akcije *Bum tres TranS – Savica cvjeta* obojeno je desetak kvartovskih žardinijera u koje je potom posađeno jestivo i ukrasno bilje, predstavljena je ekološki proizvedena hrana malih obiteljskih gospodarstava, održana je radionica kuhanja i urbanog vrtlarenja, besplatna razmjena obuće, odjeće, knjiga i igračaka, besplatan servis bicikala te veliki *street art/graffiti jam* na kojem se okupilo dvadesetak likovnih umjetnika koji su muralima i grafitima oslikali kvartovske zidove i garaže, pri čemu je akademski slikar Lav Paripović izradio i mural na pročelju Osnovne škole Jure Kaštelana. Na jednom od platoa u naselju održan je tijekom toga dana i 11. međunarodni PROljetni *parkour jam*, međunarodni susret parkuraša.¹¹⁷

Bum, tres, TranS – Savica cvjeta
30. travnja 2016. godine
Učinimo Savicu ljepšim, boljim i zdravijim kvartom!

Edukacija
Knjižnica Savica, 9:30-10:30 h – predavanje uz čaj i jutarnju kavu
- C. Biščević (ZMAG): *Urbana permakultura – jestivi gradovi*

Kreacija
Plato Zinke Kunc 2-4, 11-14 h – uređivanje i bojenje žardinijera
- likovna radionica za djecu pod vodstvom studenata ALU i likovnih umjetnika
Istočni dio pročelja Osnovne škole Jure Kaštelana – višednevna izrada murala
- akademski slikar Lav Paripović
Spust ispod platoa Zinke Kunc 2-4, 10-18 h – street art / graffiti jam
- Artu Ditu kolektiv, Chez 186, Glowwww (Bugarska), Lonac, Mape Mei, Lav od Trnja, Bins, Cimet, Nikolina Manojlović Vračar, Damir Sobota, Marta Tuta, Gianpi la Gano i mnogi drugi

Solidarnost
Plato Zinke Kunc 2-4, 11-14 h
- društveni dućan: štandovi besplatne razmjene odjeće, obuće, knjiga i igračaka
- proljetni servis bicikala – volonteri Bike@KSET-a: provjera kočnica, pumpanje guma

Zdravlje
Plato Zinke Kunc 2-4, 11-14 h
- eko plac Udruge Vestigium: voće, povrće, zimnica, med, mliječni i sojini proizvodi malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava
- radionica urbanog vrtlarenja Udruge Zeleni klik: sadnja povrća u žardinijere
- radionica kuhanja Udruge Zdravljak: *Vege zdrava hrana u proljeće*

Planiranje
Plato Zinke Kunc 2-4, 11-14 h
- Kwartovska klinika – jedinica za manje intervencije u infrastrukturi zagrebačkih kvartova
- Centar za civilne inicijative – savjetovanje za udruge
odgovori na pitanja u vezi s radom drugih, uz degustaciju kolačića iz kuharice "Zganci bez granica"

Rekreacija
Plato V. Ruždjaka 11-39, 14-16 h – Udruga Parkour Hrvatska - 11. međunarodni PROljetni parkour jam

Poštovani susjedi i sugrađani, pridružite nam se
- sudjelovanjem u programu
- donacijama sokova, čaja, kave, peciva i kolača za volontere i parkuraše

Organizatori
 Tranzicijska grupa Savica TranS Knjižnica Savica Zelenica

Slika 2. Program *Bum, tres, TranS – Savica cvjeta*

¹¹⁵ Dragaš, B.; Ercegovac, S. Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica - ishodište istoimenoga projekta Knjižnica grada Zagreba. //HKD Novosti 73, (3) 2017.

Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336> (27. 2. 2018.)

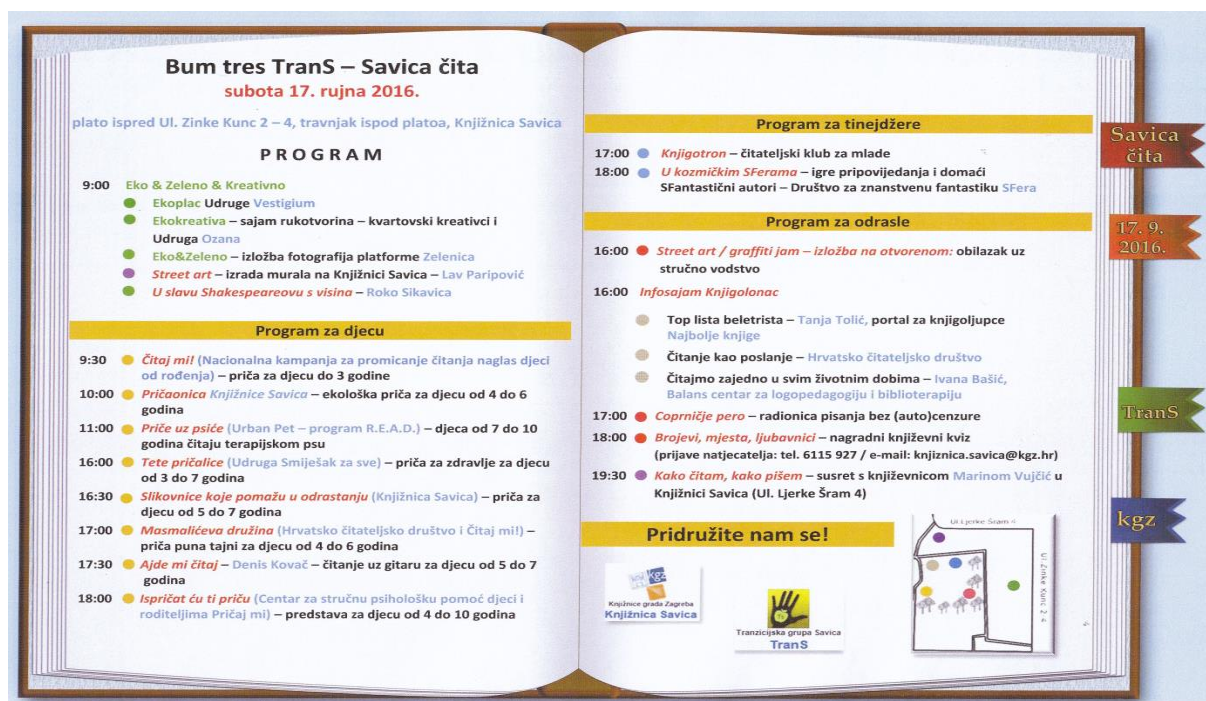
¹¹⁶ Bum Tres TranS - Savica cvjeta.

Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=BqtOkzf20wc> (27. 2. 2018.)

¹¹⁷ Savica cvjeta. // Pogledaj.to.

Dostupno na: <http://pogledaj.to/prostor/za-promjenu-nije-kljucan-novac-nego-volja/> (27. 2. 2018.)

Akcijom *Bum tres Trans – Savica čita* željela se naglasiti važnost čitanja tijekom čitava života, a održana je najvećim dijelom izvan zidova knjižnice, na zelenim površinama ispod platoa Ulice Ljerke Šram, gdje se sjedilo, čitalo, slušalo, pjevalo i kreativno izražavalo sjedeći na drvenim paletama, kartonskim sjedalnicama ili dekama. Akcija je namijenjena svim dobnim skupinama, a programske sadržaje volonterski su održali pojedinci i udruge koji se bave promicanjem knjiga i čitanja: Nacionalna kampanja za promicanje čitanja naglas djeci od rođenja *Čitaj mi*, Udruga *Urban Pet*, Udruga *Smiješak za sve*, Hrvatsko čitateljsko društvo, Denis Kovač, Centar za stručnu psihološku pomoć djeci i roditeljima *Pričaj mi*, Tanja Tolić i *Najbolje knjige* te Društvo za znanstvenu fantastiku *SFera*. U sklopu akcije održan je sajam rukotvorina stanovnika naselja i Udruge *Ozana* te ekoplac Udruge *Vestigium*, na kojemu su svoje proizvode predstavila mala obiteljska gospodarstva. Bila je postavljena i izložba fotografija platforme *Zelenica*, a povodom Shakespeareove 400. obljetnice, glumac Roko Sikavica interpretirao je tekstove iz *Hamleta* i *Rikarda III*. Knjižnica Savica predstavila je svoju Pričaonicu te zbirku problemskih slikovnica, a Dječja knjižnica Marina Držića svoj *Knjigotron*, čitateljski klub za mlade. Odrasli posjetitelji sudjelovali su u nagradnom književnom kvizu *Brojevi, mjesta, ljubavnici*, u radionici pisanja bez (auto)cenzure *Coprničje pero* te u književnoj večeri sa spisateljicom Marinom Vujčić.¹¹⁸

Slika 3. Program *Bum, tres, Trans – Savica čita*

¹¹⁸ Bum Tres Trans – Savica čita. // H-Alter.

Dostupno na: <http://h-alter.org/vijesti/bum-tres-trans-ndash-savica-cita> (14. 9. 2017.)

Od siječnja 2017. godine ovaj pilot-projekt prerasta u projekt Knjižnica grada Zagreba, uz podršku Grada Zagreba, kojemu se odmah u početku pridružuje 14 knjižnica mreže. Knjižnice ostvaruju projekt programima namijenjenima svim dobnim skupinama korisnika koji obuhvaćaju: predavanja i radionice, predstavljanje knjiga, projekcije dokumentarnih filmova, akcije na javnim površinama, uređenje knjižničnoga prostora i knjižničnoga okoliša te tematske izložbe.¹¹⁹ U prvih šest mjeseci projekta realizirana su 74 događanja s više od 1 600 posjetitelja: 39 predavanja i radionica, 12 predstavljanja knjiga, 8 projekcija dokumentarnih filmova, 15 tematskih izložaba i 1 uređenje knjižničnog okoliša.¹²⁰

Teme koje su zastupljene u programima su „urbana permakultura, nove tehnologije u funkciji zaštite okoliša i štednje energije, pravilno postupanje s otpadom, gradski vrtovi, vrtovi na balkonima i na krovovima zgrada, zaštita bilja prirodnim sredstvima, kompostiranje u stanu.“¹²¹

Obuhvativši širok raspon tema i aktivnosti, projekt djeluje kohezivno povezujući knjižnice s „brojnim ustanovama, udrugama i pojedincima koji se profesionalno bave područjem ekologije ili svojim aktivizmom u zajednici pridonose zaštiti okoliša i jačanju svijesti o održivome društvu.“¹²² Svakako treba istaknuti izuzetnu suradnju s vrtićima i školama u lokalnim zajednicama jer mnogi od njih sudjeluju u različitim projektima ekološkog predznaka koji su namijenjeni upravo odgojno-obrazovnim ustanovama poput programa Međunarodne ekoškole udruge Lijepa Naša.¹²³

¹¹⁹ Projekt Zelena knjižnica za zeleni Zagreb. // Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/zelena-knjiznica/32340>. (20. 2. 2018.)

¹²⁰ Dragaš, B. Usmeno priopćenje. // Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno. Zagreb, 2017.

¹²¹ Dragaš, B.. Zelene knjižnice za zelenu pismenost. // Vjesnik Bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017). Str. 234. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/530/554> (18. 2. 2018.)

¹²² Isto. Str. 234.

¹²³ Hrvatske eko-škole. // Udruga Lijepa Naša. Dostupno na: <https://www.eko.lijepa-nasa.hr/> (20. 2. 2018.)

5. Radionica *Piramida zdrave prehrane*

Radionica *Piramida zdrave prehrane* osmišljena je za učenike trećega razreda osnovne škole u okviru pilot-projekta *Zelena knjižnica* Knjižnice Savica 2016. godine i od tada se svake godine održava u proljetnim mjesecima u suradnji s OŠ Jure Kaštelana i OŠ Trnjanska.

Tema zdrave prehrane nadovezuje se na program Zdravstvenoga odgoja u školi¹²⁴, kao i na program iz nastavnoga predmeta Priroda¹²⁵, a uključuje i aktivnosti povezane s usmenim jezičnim te likovnim izražavanjem. Osim toga, obližnja OŠ Jure Kaštelana ima Zlatni status međunarodne ekoškole, a od brojnih dodatnih programa koje provodi sudjelovala je i u međunarodnom programu *Mi jedemo odgovorno*.¹²⁶ Radionica je zato zamišljena kao niz zabavno-edukativnih aktivnosti prilikom kojih će učenici osvježiti i/ili produbiti već postojeće znanje o osnovnim skupinama namirnica grupiranima i količinski vizualno predstavljenima u piramidi zdrave prehrane¹²⁷, pokazati da znaju prepoznati, razlikovati i grupirati pojedine proizvode koji se mogu naći na policama prehrambenih trgovina, osvijestiti važnost prehrane bogate voćem i povrćem te prepoznati i smanjiti konzumiranje proizvoda znatno manje nutritivne vrijednosti poput slatkiša, bombona te gaziranih i zaslađenih napitaka. Također, učenici trebaju knjižnicu doživjeti kao mjesto na kojem mogu učiti i saznati više o različitim ekološkim temama i kao mjesto na kojem mogu doći do dodatnih vrijednih informacija o temama koje ih zanimaju.

Radionica se sastoji od nekoliko povezanih aktivnosti:

- 1) Uvodni razgovor (frontalni rad)
- 2) Slaganje poslovice o zdravlju i povezanosti prehrane i zdravlja (grupni rad)
- 3) Čitanje problemske priče
- 4) Slaganje različitih namirnica na piramidu zdrave prehrane i prezentacija (grupni rad)
- 5) Likovno izražavanje na temu Voće (samostalan rad)
- 6) Zdrave grickalice

¹²⁴ Zdravstveni odgoj : priručnik za učitelje i stručne suradnike u razrednoj nastavi, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb, 2013.

¹²⁵ Nastavni plan i program za osnovnu školu / uredili Dijana Vican, Ivan Milanović Litre. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2006. Dostupno na:

https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/2017/06/nastavni-plan-i-program-za-os_2006.pdf Str. 254-257.

¹²⁶ Ekoškola - Mi jedemo odgovorno. // Osnovna škola Jure Kaštelana. Dostupno na: http://os-jkastelana-zg.skole.hr/eko/mi_jedemo_odgovorno (12. 3. 2018.)

¹²⁷ Knjižnica Savica. // Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/projekti-6204/zelena-knjiznica-za-zeleni-zagreb-38672/38672> (13. 3. 2018.)

U uvodnome dijelu razgovara se o ekologiji, raznolikosti ekoloških tema, važnosti ekološkog uzgoja hrane te važnosti prehrane u ljudskom životu s obzirom na zdravlje.

U drugome dijelu učenici imaju zadatak složiti izrezane poslovice o zdravlju te povezanosti zdravlja i prehrane. Prije toga objašnjeno je kako su poslovice mudre izreke koje koristimo u svakodnevnim situacijama kako bismo nešto rastumačili ili opisali. Ponuđene su četiri poslovice:

U zdravom tijelu, zdrav duh.

Skupo je ono zdravlje koje se u ljekarni kupuje.

Zdravome čovjeku svaki je dan praznik.

Prije spavanja pojedi jabuku i liječnik će kruha prositi.

Nakon što su grupe složile izrezane dijelove i otkriju o kojim je poslovicama riječ, usmeno se tumače njihova značenja i uporaba u svakodnevnom životu.

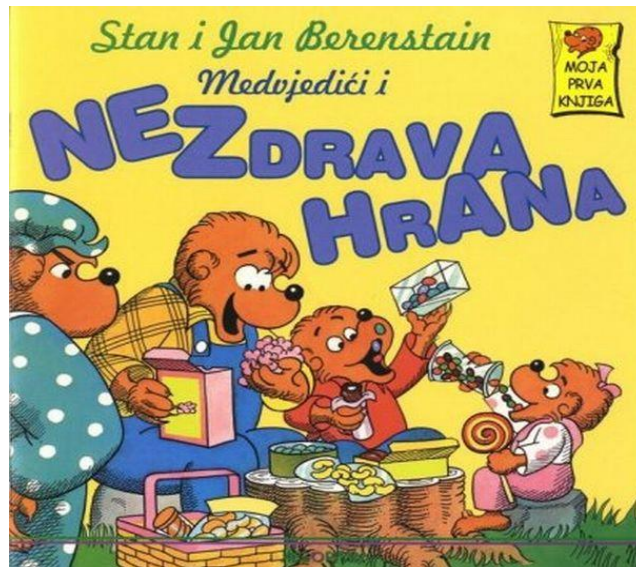

Slika 1. *Slaganje poslovice*

Nakon razgovora o poslovicama slijedi čitanje/slušanje teksta problemske slikovnice *Medvjedići i nezdrava hrana*¹²⁸ Jana i Steina Berensteina u kojoj se obitelj Medvjedić suočava s problemom nezdrave prehrane. Mama Medvjedić primjećuje da njezina djeca Braco i Seka pretjeruju s konzumiranjem nezdravih grickalica i zaslađenih pića, u čemu ih podržava Tata, uslijed čega se debljaju, a ne bave se dovoljno ni fizičkim aktivnostima. Stoga odlučuje uvesti

¹²⁸ Berenstain, S.; Berenstein, J. *Medvjedići i nezdrava hrana*, Zagreb : Algoritam, 2006.

promjene u njihov režim prehrane zamjenom čoko-čupavaca, slatko-cole i drugih nezdravih grickalica i pića zdravim namirnicama, u čemu joj pomaže i obiteljska liječnica, doktorica Grizli.

Slika 2. Naslovnica slikovnice

Nakon čitanja priče slijedi razgovor o sadržaju s naglaskom na tome zašto je majka medvjedićima zabranila grickalice, čoko-čupavce i slatke napitke, zašto se smatraju nezdravom hranom te čime se mogu zamijeniti. Razgovara se i o povezanosti prehrane i zdravlja te važnosti tjelovježbe.

Slijedi osvježivanje znanja o piramidi zdrave prehrane s kojom su se učenici već upoznali u nastavi i osnovnim skupinama namirnica te količinama koje su potrebne ljudskom organizmu.

Proučavanjem plakata koji prikazuje piramidu učenici trebaju memorirati raspored namirnica na piramidi kako bi uspješno složili vlastite piramide.

Zatim skupina po četiri učenika dobiva pripremljene izrezane kartonske namirnice u papirnatim vrećicama i kartonske piramide na koje moraju namirnice pravilno složiti prema razini i boji piramide.

Slika 3. i 4. *Slaganje namirnica na piramidu i prezentacija*

U kreativnom dijelu radionice učenici su drvenim bojcama ili tehnikom slaganja mozaika (ovisno o razredu) prikazali svoje omiljeno voće.

Neki su voće predstavili kao akcijske junake u borbi za zdravlje...

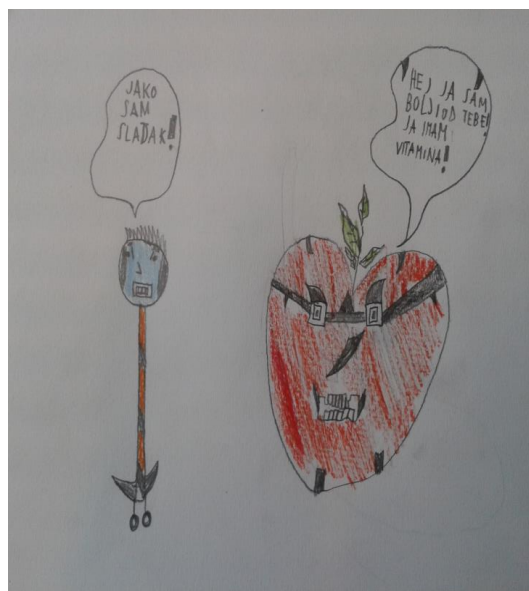
Slika 5. i 6. *Voće kao akcijski junaci*

...drugi su precizno prikazivali voće tehnikom slaganja mozaika...

Slika 7. Voće

...a treći prikazivali borbu zdrave i nezdrave hrane...

Slika 8. i 9. Borba između voća i slatkiša

...u kojoj zdrava hrana uvijek pobjeđuje u borbi za zdravlje!

Na kraju radionice slijedi osvježenje uz zdravi međuobrok od voća i povrća, a često se traži još zdravih grickalica.

Slika 10. i 11. Zdrave grickalice

Najveći dio materijala za radionicu izrađen je recikliranjem; piramide od kartonskih kutija, namirnice izrezane iz kataloga trgovina, omotnice od papira iz časopisa, a ostalo od materijala dostupnih u knjižnici (folija za omatanje, papiri...).

Likovni radovi nastali na radionicama izloženi su na dječjem odjelu tijekom srpnja 2016. i kolovoza 2017.

6. Anketa

6.1. Cilj ankete

Anketa je provedena na dječjem odjelu Knjižnice Savica nakon radionice *Piramida zdrave prehrane* kako bi se dobio uvid u to koliko učenici prepoznaju neke osnovne pojmove povezane s ekologijom, smatraju li važnim učenje o ekologiji, prepoznaju li program *Zelene knjižnice*, što su naučili na samoj radionici te njihovo mišljenje o kvaliteti i sadržaju same radionice. Anketirani su svi učenici koji su sudjelovali u radionici, dakle 66 učenika trećega razreda OŠ Jure Kaštelana, od čega 37 dječaka (56%) i 29 djevojčica (44%). Analizom dobivenih rezultata dobit će se uvid u uspješnost radionice, je li organiziranje zelenih radionica u knjižnicama učenicima zanimljivo te o kojim bi ekološkim temama voljeli više saznati u okviru ovakvih radionica.

6.2. Način provođenja ankete i uzorak ispitanika

Anketiranje je provedeno među učenicima/sudionicima nakon radionice provedene u knjižnici. Radionice su održane u prostoru Odjela za djecu Knjižnice Savica 21. veljače, 8. i 9. ožujka 2018. u trajanju od devedeset minuta (dva školska sata) s tri razredna odjeljenja. Anketni upitnik sadrži 16 pitanja i većinom se sastoji od pitanja u zatvorenoj formi s ponuđenim odgovorima. Na neka pitanja bilo je moguće izabrati više od jednog odgovora, kao i dopisati vlastite odgovore. Dva su pitanja otvorenog tipa te je traženo da se odgovori vlastitim riječima.

Nekoliko uvodnih pitanja odnosi se na članstvo u Knjižnicama grada Zagreba, učestalost posjeta knjižnici te prepoznatljivost projekta *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb*. Pitanja 5., 6., 7. i 8. odnose se općenito na učeničko prepoznavanje pojma ekologija, na koji su način do sada učili o ekološkim temama te njihove stavove povezane s učenjem o ekologiji. Pitanja od 9. do 15. odnose se izravno na radionicu u kojoj su sudjelovali te ispituju koliko su zapamtili o temi, je li radionica imala utjecaja na njihove stavove o prehrani, je li ih potaknula na promišljanje i buduće promjene navika, zatim koji dio radionice im se izrazito svidio te općenitu ocjenu radionice. Pitanje 16. bavi se njihovim preferencijama za neke buduće teme radionica koje bi se mogle organizirati u okviru projekta. Upitnik se nalazi u Prilogu.

6.3. Metoda obrade podataka

Analizirano je svako pitanje zasebno. Rezultati su predstavljeni grafičkim prikazima.

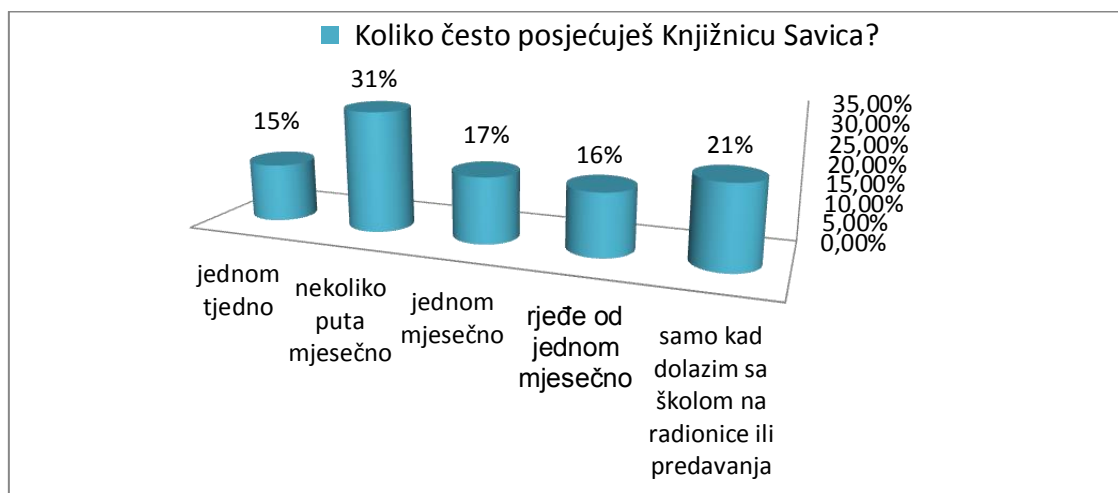
6.4. Prikaz i interpretacija dobivenih rezultata

Od 66 anketiranih 55 (83%) su članovi Knjižnica grada Zagreba, a 11 (17%) nisu članovi.

Grafikon 1. Članstvo u Knjižnicama grada Zagreba

Od ukupnog broja ispitanika 10 (15%) ih posjećuje Knjižnicu Savica jednom tjedno, 21 (31%) nekoliko puta mjesečno, 11(17%) jednom mjesečno, 10 (16%) rjeđe od jednom mjesečno, 14 (21%) samo kada dolaze sa školom na radionice ili predavanja.

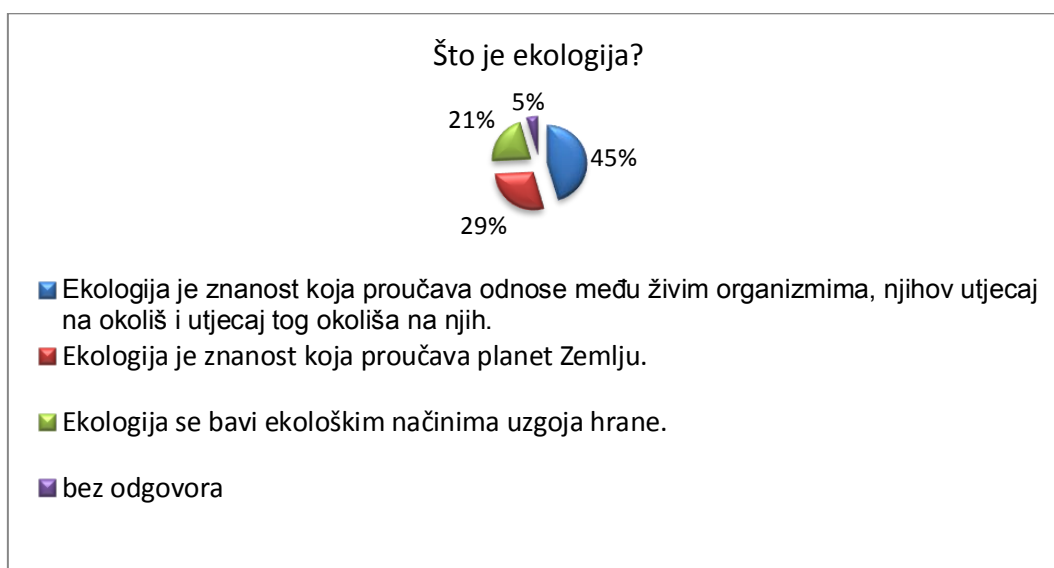
Grafikon 2. Učestalost posjeta Knjižnici Savica

Zanimljivo je da u sljedećem pitanju 47 (71%) ispitanika prepoznalo pravo značenje izraza zelena knjižnica (iako im nije bilo posebno objašnjeno, osim što je naveden naziv projekta), 9 (14%) ih je smatra da je to knjižnica s puno biljaka, 7 (11%) da se radi o zeleno obojanoj knjižnici, a 2 (3%) da je to knjižnica na otvorenom dok 1 (1%) nije odgovorio.

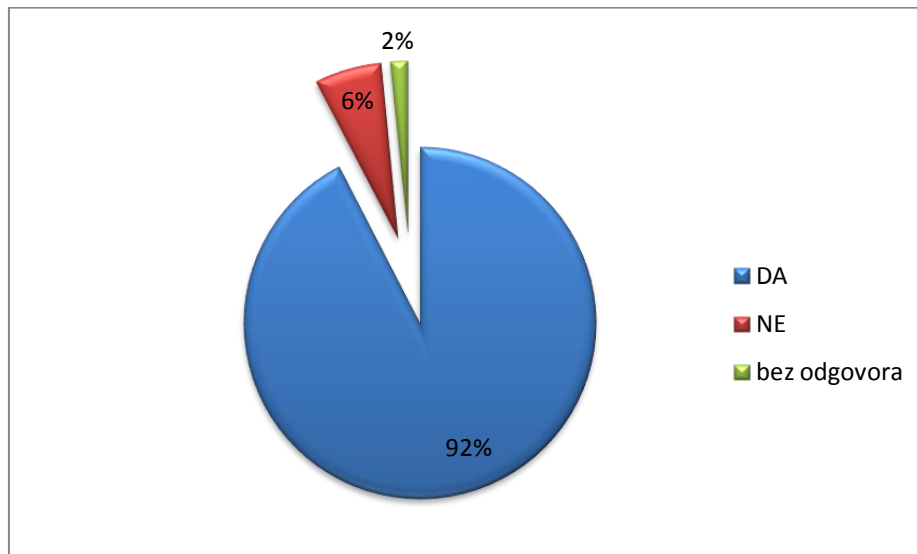
Grafikon 3. Značenje izraza zelena knjižnica

Definiciju ekologije kao znanosti koja proučava odnose među živim organizmima, njihov utjecaj na okoliš i utjecaj tog okoliša na njih točno je prepoznalo 30 (45%) učenika, 19 (29%) ih je zaključilo da je to znanost koja proučava planet Zemlju, 14 (21%) da se ekologija bavi ekološkim načinima uzgoja hrane, a troje (5%) nije odgovorilo.

Grafikon 4. Ekologija

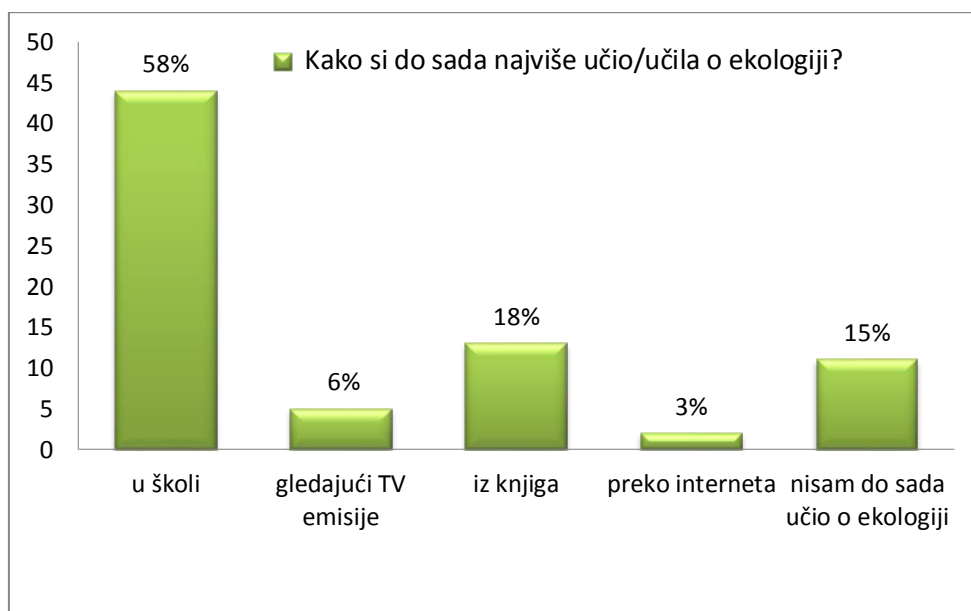
Na šesto pitanje koje se bavi stavovima ispitanika o tome je li potrebno više učiti o ekologiji 61 ispitanik (92 %) odgovorio je da je potrebno, 4 (6%) da nije, a 1 (2%) nije odgovorio.

Grafikon 5. *Važnost učenja o ekologiji*

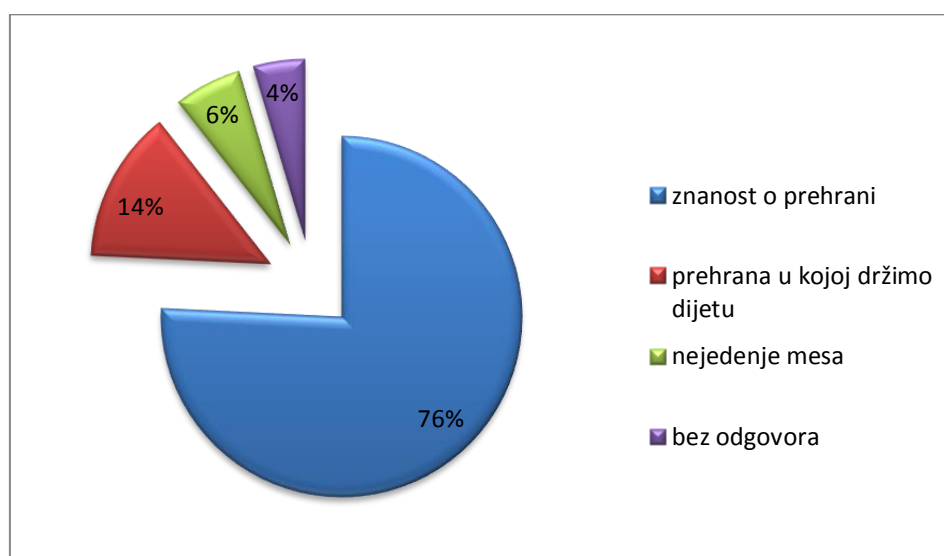
Na sedmo pitanje otvorenog tipa *Zašto je važno učiti o ekologiji?* koje je uslijedilo kao nadopuna pitanju o važnosti učenja ekologije ponuđeni su različiti odgovori među kojima se izdvajaju: *zato što bi se trebalo ponašati prema tome što naučiš jer time svijet postaje boljim mjestom; zato što mislim da bi tada mogli bolje zaštititi svoj planet; čuvanje prirode je obavezno; ljudi sve više i više zagađuju i jedu previše slatkiša; zato što recikliranjem otpada čuvamo okoliš; zato da naučimo više o prirodi; da znamo što je dobro a što ne za okoliš; da budemo više zaštićeni; jer bi ljudi bili zdraviji; ako je priroda zagađena, ima više bolesti; da bi zdravije živjeli i da bi znali kako čuvati okoliš; zato što ljudi premalo brinu o tome; zato da se priroda ne ugrozi; zato što trebamo jesti zdravu hranu; da možemo živjeti u ljepšem svijetu; da bolje čuvamo okoliš; zato što zdrava prehrana djeluje na moje zdravlje; zato što je to važno; zato što je naša škola ekoškola...*

Odgovori na pitanje koje je ispitalo kako su učenici do sada najviše učili o ekologiji bili su prilično predvidivi: 44 (58%) odgovora je bilo da se najviše učilo u školi, 13 (18%) iz knjiga, 5 (6%) gledajući televizijske emisije, 2 (3%) preko interneta, a 11 (15%) smatra da nije do sada učio o ekologiji (očito je da se radi o učenicima koji nisu osvijestili da su se bavili ekološkim sadržajima i temama jer je to utkano u nastavne programe). Bilo je moguće više odgovora.

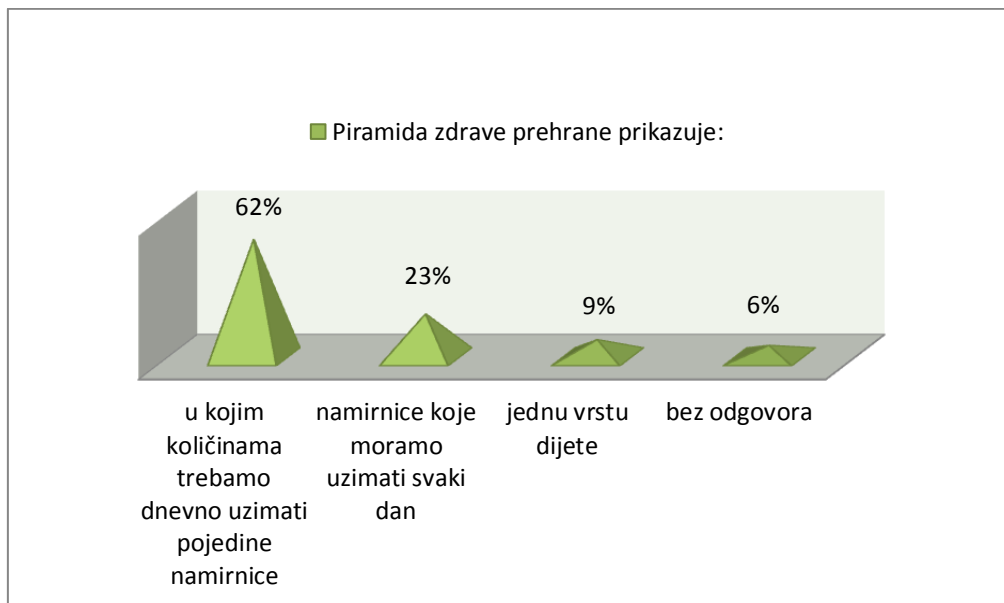
Grafikon 6. Načini učenja o ekologiji

Najveće iznenađenje ankete jest postotak učenika koji se prvi put upoznao s pojmom nutricionizma na radionici i koji je točno odgovorio da je to znanost o prehrani: 50 (76%). Ostali smatraju da je nutricionizam prehrana u kojoj držimo dijetu 9 (14%), ne jedenje mesa 4 (6%), a neki nisu odgovorili 3 (4%).

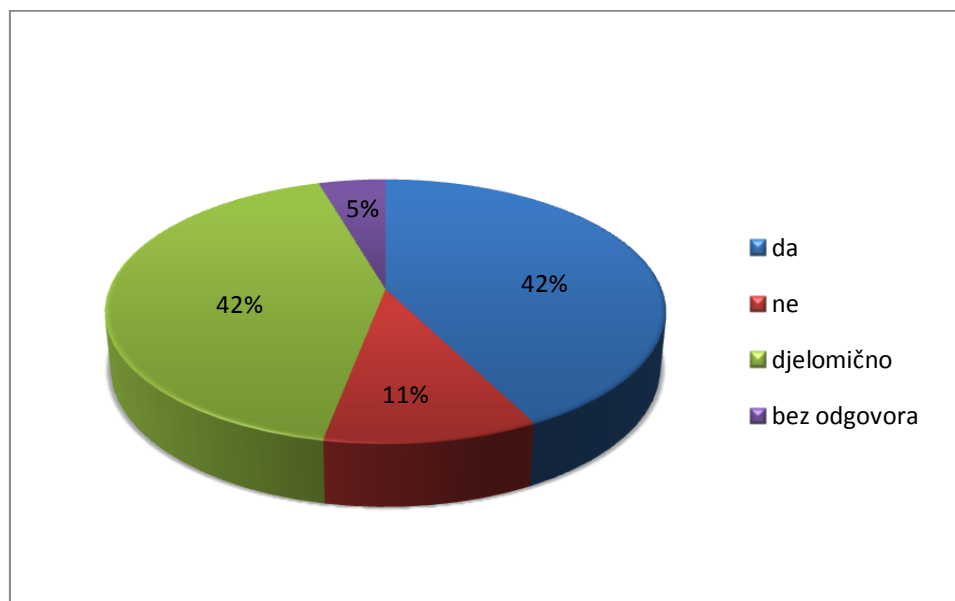
Grafikon 7. Nutricionizam

Također je izuzetno veliki postotak točno odgovorio na pitanje što predstavlja piramida zdrave prehrane 41 (62%), 15 (23%) ih smatra da piramida predstavlja namirnice koje moramo uzimati svaki dan, 6 (9%) da ona znači jednu vrstu dijete, a 4 (6%) nije odgovorilo.

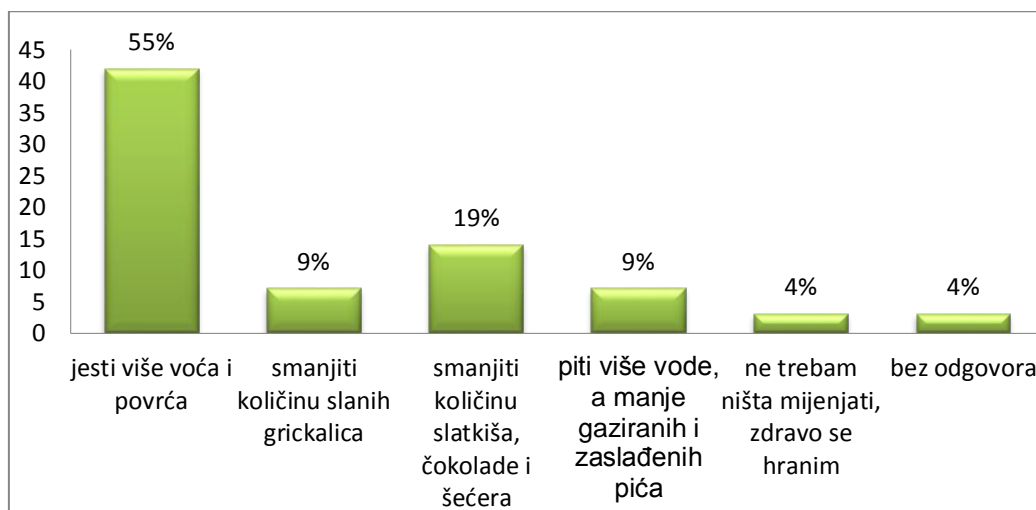
Grafikon 8. Piramida zdrave prehrane

Nakon radionice i osveživanja znanja o zdravoj prehrani 28 (42%) učenika smatra da se zdravo hrani, 7 (11%) smatra da se ne hrani zdravo, 28 (42%) djelomično, a 3 (5%) nije odgovorilo.

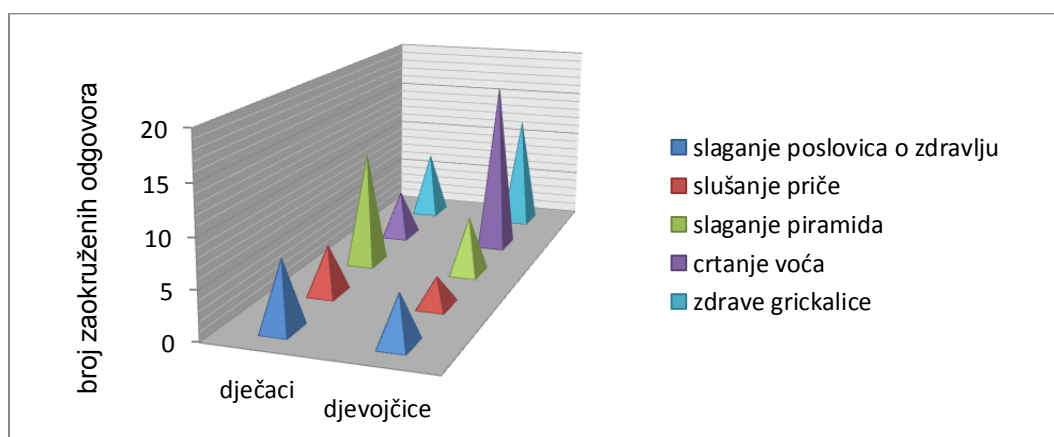
Grafikon 9. Stavovi o zdravoj prehrani

Sljedeće se pitanje nadovezuje na prethodno i ispituje promjenu stava te spremnost za usvajanje novih prehrambenih navika. Bilo je više mogućih odgovora te prema tome 42 (55%) učenika planira u budućnosti jesti više voća i povrća, 7 (9%) smanjiti količinu slatkiša, 14 (19%) piti više vode, a manje gaziranih i zaslađenih pića, 7 (9%) smanjiti količinu slanih grickalica, 3 (4%) nije odgovorilo, a samo 3 (4%) smatra da se hrani zdravo.

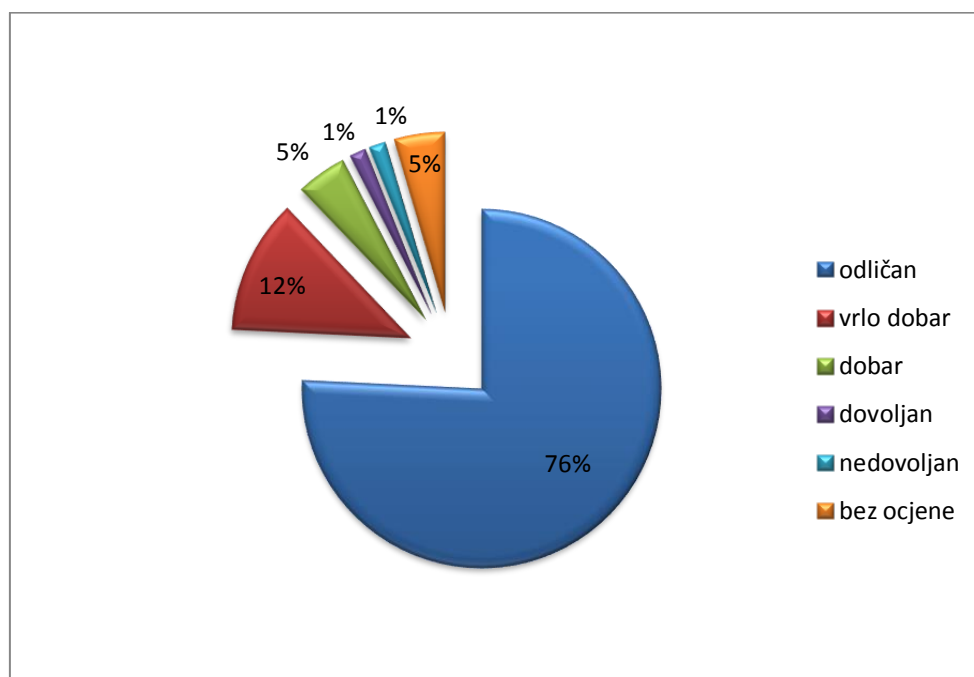
Grafikon 10. Planovi za poboljšanje prehrane

Na pitanje o tome koji su im se dijelovi radionice najviše sviđali bilo je moguće više odgovora. Najveće je zadovoljstvo izazvalo crtanje voća 23 (29%), zatim zdrave grickalice 19 (24%), slaganje piramida 18 (22%) te slaganje poslovice o zdravlju 12 (15%), a tek na kraju slušanje priče 8 (10%). Djevojčice su veće zadovoljstvo iskazale prema kreativnom dijelu (crtanje) dok su dječaci u većoj mjeri izabrali slaganje piramida i slaganje poslovice. Podjednako im su im se sviđele zdrave grickalice.

Grafikon 11. Zadovoljstvo pojedinim segmentima radionice

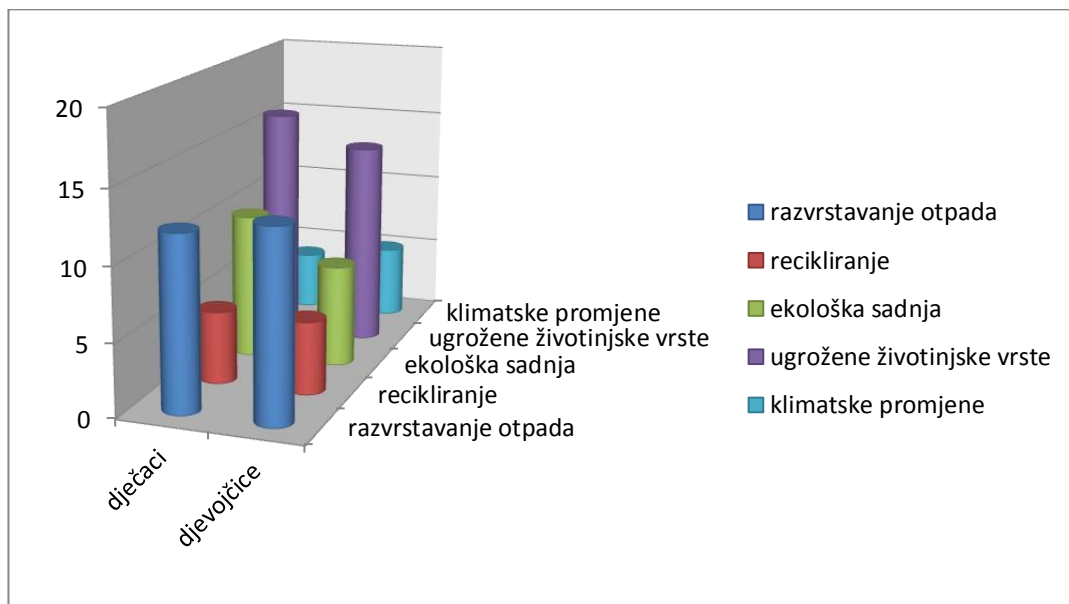
Radionica je ukupno ocijenjena na sljedeći način: 50 (76%) smatra ju odličnom, 8 (12%) vrlo dobrom, 3 (5%) dobrom, 1 (1%) dovoljnom i 1 (1%) nedovoljnom, a 3 (5%) nije odgovorilo.

Grafikon 12. Ocjena radionice

Uz pitanje o ocjenjivanju radionice postavljeno je i otvoreno pitanje: *Što sam naučio/la na radionici?* ispitanici su odgovorili: *zapamtio sam da slatkiši nisu zdravi; naučio sam da treba jesti puno zdrave hrane; naučio sam sve što nisam znao; zapamtio sam priču; što trebam jesti a što ne; naučio sam što je nutricionizam, ekologija i sad znam sve ili barem dovoljno o prehrani; to da treba jesti više voća i povrća; naučio sam što je piramida prehrane; da zdravije jedem; da se trebamo zdravo hraniti; naučila sam da se može dogoditi da jedemo previše slatkog; da moramo jesti zdravu hranu i da treniramo; naučio sam da treba jesti raznovrsnu hranu; da je loše jesti puno slatkog; da moram paziti što jedem; da nutricionizam znači znanost prehrane; piramidu zdrave prehrane; da treba jesti manje slatko a više slano; naučila sam kako se zdravije hraniti; naučila sam da se trebamo zdravije hraniti, na primjer umjesto grickalica jesti narezano voće i povrće; zapamtila sam da je priča poučna; sve i svašta, a najvažnije da se zdravo hranimo; naučila sam da bi trebalo paziti na prehranu i biti zdrav; naučila sam da treba brinuti o našoj prehrani; naučila sam da je jako bitno zdravo se hraniti.*

Završno pitanje odnosi se na poželjne teme budućih zelenih radionica, bilo je moguće odabrati više odgovora, a od ponuđenih tema ispitanici bi najviše voljeli slušati o ugroženim životinjskim vrstama 30 (33)% i razvrstavanju otpada 25 (27%). Prilično je velik interes za ekološku sadnju biljaka 17 (19%), a manji za recikliranje 10 (11%) i klimatske promjene 9 (10%). Između interesa dječaka i djevojčica blaga je razlika u tome što dječake nešto više zanimaju ugrožene životinjske vrste i ekološka sadnja biljaka, a djevojčice razvrstavanje otpada. Za ostale teme odlučili su se podjednako.

Grafikon 13. Poželjne teme budućih radionica

6.5. Analiza rezultata

Rezultati pokazuju da su djeca rado sudjelovala u radionici, da su im se ponuđene aktivnosti svidjele te da su dosta toga s radionice zapamtili. Učenje o ekologiji smatraju važnim, iako još nisu u potpunosti svjesni razloga. Većina prepoznaje program zelene knjižnice kao program edukacije o ekološkim temama. Dobrim dijelom su osvijestili važnost zdrave prehrane za zdrav život te uočili prednost zdravih grickalica u odnosu na one s manjom nutritivnom vrijednošću. Svjesni su i da je o ekologiji moguće učiti na više načina, a od ponuđenih tema najradije bi u budućnosti slušali o ugroženim životinjskim vrstama i razvrstavanju otpada što je korisno za organizaciju nekih budućih radionica.

7. Zaključak

To mi znamo: zemlja ne pripada čovjeku; čovjek pripada zemlji. To mi znamo. Sve stvari povezane su kao krv koja ujedinjuje obitelj. Sve stvari su povezane. Što god snađe zemlju snaći će i sinove zemlje. Čovjek ne tka tkivo života; on je samo struk u tome. Što god čini tkanju čini i sebi samome.

Pismo indijanskog poglavice Seattlea, 1854.¹²⁹

Svijet kakav poznajemo ubrzano se mijenja. Negdje na periferiji vida kolektivne svijesti čovječanstva događaju se promjene koje dovode u pitanje i sam opstanak ljudske vrste na planeti. Opsjednutost čovjeka različitostima i podjelama dovodi do fragmentiranja ove vrste svijesti, pasivnog prihvaćanja mišljenja da se ionako ništa ne može promijeniti i neprihvaćanja odgovornosti na osobnoj razini. Ekosustavi nas uče da je različitost zapravo bogatstvo i da u živome svijetu postoji dinamička ravnoteža milijuna živućih organizama te da se ravnoteža i otpornost ostvaruju upravo kroz bogatstvo, raznolikost i kompleksnost mreža odnosa.¹³⁰

Održivi razvoj temelji se upravo na mreži harmoničnih odnosa koji se grade unutar i između tri najvažnija stupa: društva, gospodarstva i okoliša. Kultura kao četvrti stup baca svjetlo na područja s više tame, a manje svjetla pomažući uspostavi pravednijih odnosa u svijetu.

I izvan svih rezolucija, agenda, strategija, planova i ciljeva centara moći u svijetu, svaki pojedinac može proširiti svoju svijest u smjeru održivog razvoja i unaprijediti svoj odnos prema drugima i prema prirodi usvajajući pozitivne vrijednosti poštivanja svega živog i prihvaćajući načela održivosti razvijajući osobnu zelenu pismenost te provodeći u praksu održive izbore kojima ga ta pismenost podučava.

Knjižnice kao informacijski, obrazovni i kulturni centri svojih zajednica preuzimaju znatnu, ponegdje i vodeću ulogu, u promicanju zelene pismenosti i podizanju svijesti o potrebi okretanja smjera prema održivom razvoju. One podučavaju svojim fizičkim primjerom

¹²⁹ Pismo indijanskog poglavice. Dostupno na: <http://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=336> (23. 3. 2018.)

¹³⁰ Šimleša, D. Ekološki otisak : kako je razvoj zgazio održivost. Zagreb : TIM press : Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", 2010. Str. 213-224.

(zelenim zgradama), svojim svakodnevnom zelenom praksom, informiranjem i praktičnim podučavanjem svojih korisnika i šire javnosti (zeleni programi i aktivnosti) te konačno preuzimanjem aktivne zelene uloge u svojoj zajednici.

Zelene zgrade knjižnica pokazuju kako je moguće provesti održive izbore od ideje gradnje, preko realizacije, tijekom čitavog životnog vijeka zgrade pa sve do dekonstrukcije. Zelena knjižnična zgrada prostor je koji uvažava i potrebe različitih skupina korisnika, promovirajući tako socijalnu održivost, i mjesto na kojem se spajaju vanjski i unutarnji okoliš, ujedinjujući najbolju praksu lokalne zajednice, te prostor koji osigurava optimalne uvjete za intelektualni rad svojih zaposlenika i korisnika.

Ono što je u svijetu bilo primarno tumačeno pod izrazom zelena knjižnica, u hrvatskoj praksi nedostaje; to su projekti izgradnje i renovacije knjižničnih zgrada kako bi ih se učinilo zelenima ili barem zelenijima i tek se sporadično spominju manji zahvati u cilju poboljšanja energetske učinkovitosti. Jasno je tek da to nije usko knjižničarski problem te da je, poput ostalih građana, i knjižničarska zajednica zatočenik sumračne hrvatske budžetske stvarnosti.

No, tamo gdje zbog objektivnih okolnosti ne postoji mogućnost izgradnje ili renovacije knjižničnih zgrada i njihovog pretvaranja u zeleni prostor, moguće je većinu energiju uložiti u zelene knjižnične programe i aktivnosti. U pregledu programa i aktivnosti hrvatskih zelenih knjižnica pokazuje se izuzetno bogatstvo ideja, energičnost i entuzijazam kojim su hrvatski knjižničari pristupili ovoj važnoj temi s ciljem što boljeg informiranja i edukacije javnosti. Znatne se i lijepe stvari mogu postići i malim programskim koracima.

Kao primjer malog zelenog koraka predstavljena je radionica *Piramida zdrave prehrane* kojom se nastoji osvijestiti važnost zdrave prehrane i prirodnih namirnica za zdrav i ispunjen život.

Anketa provedena među učenicima trećega razreda pokazuje da im ovakve radionice nisu mrske, da bi rado došli u knjižnicu čuti o još ponekim ekološkim temama i da ljubav definitivno prolazi kroz želudac; niti jedan tanjur zdravih grickalica nije ostao netaknut, što simbolično pokazuje i da u dubini ljudskoga bića postoji glad za prirodom i želja da nas planet i dalje nastavi zdravo i nesebično hraniti.

8. Popis literature

About the Environment, Sustainability and Libraries Special Interest Group. // IFLA.

Dostupno na: <https://www.ifla.org/about-environmental-sustainability-and-libraries> (31. 3. 2018.)

Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvitak. Dostupno na: http://www.mzoip.hr/doc/akcijski_plan_za_oor_.pdf. (25. 3. 2018.)

Antonelli, M. The green library movement: an overview and beyond. // Electronic Green Journal 27, 1(2008). Str. 3. Dostupno na: <http://escholarship.org/uc/item/39d3v236>. (31. 3. 2018.)

Berenstain, S.; Berenstein, J. Medvjedići i nezdrava hrana, Zagreb : Algoritam, 2006.

Bugarski, M.; Surma Szabo, V. Projekt Gradske knjižnice Vukovar - Ekoknjižnica: Za prijateljstvo s prirodom. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 2-3(2017). Str. 299.

Bum Tres TranS - Savica cvjeta. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=BqtQkzf20wc> (16. 9. 2017.)

Bum Tres Trans – Savica čita. // H-Alter. Dostupno na: <http://h-alter.org/vijesti/bum-tres-trans-ndash-savica-cita> (14. 9. 2017.)

Chambers, N., Simmons, C. and Wackernagel, M. Sharing Nature's Interest - Ecological Footprint as an Indicator of Sustainability, London: Earthscan., 2004. Str. 177.

Carson, R. Silent Spring. New York : Fawcett World Library, 1962. Str. 144.

Ciljevi održivog razvoja. // Program ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.hr.undp.org/content/croatia/hr/home/post-2015/sdg-overview.html> (24. 3. 2018.)

Clark, J. L. Thus Spoke Chief Seattle: The Story of An Undocumented Speech. // Prologue Magazine 18, 1 (1985). Dostupno na: <https://www.archives.gov/publications/prologue/1985/spring/chief-seattle.html> (23. 3. 2018.)

41. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva. Dostupno na:
<http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/Program%20kona%C4%8Dni.pdf> (20. 2. 2018.)

Dragaš, B.; Ercegovac, S. Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica - ishodište istoimenoga projekta Knjižnica grada Zagreba. //HKD Novosti 73, (3) 2017. Dostupno na:
<http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336> (27. 2. 2018.)

Dragaš, B. Usmeno priopćenje. // Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno. Zagreb, 2017.

Dragaš; B. Zelene knjižnice za zelenu pismenost. // Vjesnik Bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017). Str. 234. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/530/554> (18. 2. 2018.)

Ecological footprint. // Global footprint network. Dostupno na:
http://www.footprintnetwork.org/content/documents/ecological_footprint_nations/ (23. 3. 2018.)

Edwards, B. W. Sustainability as a Driving Force in Contemporary Library Design. // Library Trends 60, 1 (2011). Str. 190-214. Dostupno na: <http://muse.jhu.edu/article/449282> (15. 3. 2018.)

Facts and figures. // The Hive. Dostupno na: <http://www.thehiveworchester.org/facts-and-figures.html> (16. 3. 2018.)

Footprint Calculator. // Global footprint network. Dostupno na :
<http://www.footprintnetwork.org/resources/footprint-calculator/> (23. 3. 2018.)

Green building. Definition of Green Building. Dostupno na:
<https://archive.epa.gov/greenbuilding/web/html/about.html> (15. 3. 2018.)

Hans Carl von Carlowitz and “Sustainability”. // The Environment & Society Portal. Dostupno na: <http://www.environmentandsociety.org/tools/keywords/hans-carl-von-carlowitz-and-sustainability> (23. 3. 2018.)

Hrvatske eko-škole. // Udruga Lijepa Naša. Dostupno na: <https://www.eko.lijepa-nasa.hr/> (20. 2. 2018.)

IFLA Green Library Award. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/10159> (31. 3. 2018.)

IFLA Green Library Award 2016 Winners announced. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/10478> (31. 3. 2018.)

IFLA Green Library Award 2017 Winners Announced. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/11523?og=479> (31. 3. 2018.)

IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd., (prema 2. izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 105-107.

IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 15.

IFLA statement on libraries and development. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-development>. (31. 3. 2018.)

Izvešće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica za 2013. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/Izvjescje_o_radu_Knjiznice_za_2013.pdf (20. 2. 2018.)

Jelić Balta, V. Poljoprivredna i zelena knjižnica // HKD Novosti.73 (2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1340>. (21. 2. 2018.)

Knjižnica Fran Galović Koprivnica. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=10&n=5>. (20. 2. 2018.)

Knjižnica Savica. // Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/o-knjiznici-628/osnovni-podaci-514/514> (25. 9. 2017.)

Kraljević, I.; P. Lukačić. Project Green library in Croatia. // IFLA WLIC 2015. Dostupno na: <http://library.ifla.org/1208/1/095-kraljevic-en.doc.pdf> (20. 2. 2018.)

Kraljević, I.; P. Lukačić. Zelene knjižnice u Hrvatskoj: poučavanjem do održivog društva. // Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015. Str. 123.

Kraljević, I. Zelena knjižnica : projekt Društva bibliotekara Istre. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), Str. 200.

Kurbanoglu, S.; Boustany, J. From green libraries to green information literacy. // European Conference on Information Literacy (ECIL), Dubrovnik, 22.-23. listopada 2014. Str. 50-56.

Dostupno na :

https://www.researchgate.net/publication/284731109_From_Green_Libraries_to_Green_Information_Literacy (27. 3. 2018.)

Kuzyk, R. Going green // Library Journal. 15.5. 2008. Dostupno na:

<http://lj.libraryjournal.com/2008/05/events/going-green>. (31. 3. 2018.)

Langdon, D. AD Classics: Viipuri Library / Alvar Aalto. // Archdaily. Dostupno na:

<https://www.archdaily.com/630420/ad-classics-viipuri-library-alvar-aalto> (18. 3. 2018.)

Lay, V. Održivi razvoj i obrazovanje, doktorska disertacija. Zagreb, 1998. Str. 35.

LEED is green building. // USGBC. Dostupno na: <https://new.usgbc.org/leed> (26. 2. 2018.)

Living planet report 2016. // World Wildlife Fund (WWF). Dostupno na:

<https://www.worldwildlife.org/publications/living-planet-report-2016>. (23. 3. 2018.)

Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju. Dostupno na:

[https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/dato/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD\(1\).doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/dato/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD(1).doc). (31. 3. 2018.)

McBride, Brooke; Carol A. Brewer.; Alan R. Berkowitz; William T. Borrie. Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: what do we mean and how did we get here? // Ecosphere 4, 5 (2013). Dostupno na <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1890/ES13-00075.1/full>. Str. 6-7., 10. 14.

Miller, K. Public libraries going green. Chicago : American Library Association, 2010. Str. 1-10.

Milovčić, J.; Vine, G. Karlovačka zelena priča. // Slobodan pristup informacijama : 17. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 143-147.

Mokriš S. Edukativno-kreativna radionica „Permakultura u gradovima“. // Knjižničarstvo : glasnik Društva knjižničarstva Slavonije i Baranje. 19, 1-2 (2015). Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2016/02/256_Mokris_2015_1-2.pdf (15. 2. 2018)

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu predstavila projekt „Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku“. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/nacionalna-sveucilisna-knjiznica-zagrebu-predstavila-projekt-zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/> (15. 2. 2018.)

Nastavni plan i program za osnovnu školu / uredili Dijana Vican, Ivan Milanović Litre. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006. Dostupno na: https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/2017/06/nastavni-plan-i-program-za-os_2006.pdf Str. 254-257.

Održivi razvoj. // Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (23. 3. 2018.)

Održivi razvoj. // ODRAZ. Dostupno na: <http://www.odraz.hr/hr/nase-teme/odrzivi-razvoj> (23.3.2018.)

Osnovna škola Jure Kaštelana. Ekoškola - Mi jedemo odgovorno. Dostupno na: http://os-jkastelana-zg.skole.hr/eko/mi_jedemo_odgovorno (12. 3. 2018.)

O projektu. // Zelena knjižnica. Dostupno na: <http://zk.dbi.relia.hr/o-projektu/> (12. 2. 2018.)

Our common future, chapter 2: towards sustainable development. // Our common future: report of the World Commission on Environment and Development. UN Documents, A/42/427. Dostupno na: <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm>. (23. 3. 2018.)

Permakultura u gradovima: vodič kroz osnove permakulture / (urednici) Lj. Mitoš Svoboda, S. Mokriš, M. Seleš. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2014.

Pismo indijanskog poglavice. Dostupno na: <http://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=336> (23. 3. 2018.)

Popis EE info točaka otvorenih u sklopu projekta. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/gdje-po-savjet-ee-savjeti/adrese-ee-info-tocaka>. (18. 2. 2018.)

Projekt Zelena knjižnica za zeleni Zagreb. // Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/zelena-knjiznica/32340>. (20. 2. 2018.)

Radionica „Permakultura u gradovima“ 2014. Dostupno na: <http://www.gskos.unios.hr/index.php/2014/10/09/radionica-permakultura-u-gradovima-2014/> (18. 2. 2018.)

Reitz, J. M. Online dictionary for library and information science. Dostupno na: <http://www.abc-clio.com/ODLIS>. (31. 3. 2018.)

Robotić, D. Zelena knjižnica kao poticatelj razvoja ekoloških navika korisnika. // HKD Novosti 73(2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1334>. (20. 2. 2018.)

Roth, Ch. E. Environmental literacy: its roots, evolution and directions in the 1990s. // ERIC Publications; Reports – General (rujan 1992). Str. 5. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?id=ED348235> (25. 3. 2018.)

Savica cvjeta. // Pogledaj.to. Dostupno na: <http://pogledaj.to/prostor/za-promjenu-nije-kljucan-novac-nego-volja/> (13. 9. 2017.)

2nd Library to go LEED platinum! // Going green @ your library. Dostupno na: <https://greeningyourlibrary.wordpress.com/2009/12/14/2nd-library-to-go-leed-platinum/> (16. 3. 2018.)

Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske. // Narodne novine 30 (2009). Dostupno i na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html (25. 3. 2018.)

Supek, R. Ova jedina Zemlja : idemo li u katastrofu ili u Treću revoluciju? Zagreb : Globus, 1989. Str. 7.

Šimleša, D. Ekološki otisak : kako je razvoj zgazio održivost. Zagreb : TIM press : Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", 2010. 28., 32., 95-118., 221-223.

The Hive / Feilden Clegg Bradley Studios. // Archdaily. Dostupno na: <https://www.archdaily.com/225962/the-hive-feilden-clegg-bradley-studios> (19. 3. 2018.)

Think global, act local. // Oxford Reference. Dostupno na: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199539536.001.0001/acref-9780199539536-e-2240> (31. 3. 2018.)

UNESCO-UNEP. The Belgrade Charter. Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter 1, 1(1976). Str. 1-2.

UNESCO-UNEP. Environmental Literacy for All. Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter 14, 2(1989). Str. 1-8.

UNESCO-UNEP. The Tbilisi Declaration. Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter 3, 1(1978). Str. 1-8.

What is BREEAM? // NBS. Dostupno na: <https://www.thenbs.com/knowledge/what-is-breeam> (16. 3. 2018.)

What is a green building? // Green libraries. Dostupno na: <http://www.greenlibraries.org>. (26. 2. 2018.)

What we do. // Center for ecoliteracy. Dostupno na : <https://www.ecoliteracy.org/about> (25. 3. 2018.)

Za promjenu nije ključan novac nego volja. // Pogledaj.to. URL: <http://pogledaj.to/prostor/za-promjenu-nije-kljucan-novac-nego-volja/> (13. 9. 2017.)

Zdravstveni odgoj : priručnik za učitelje i stručne suradnike u razrednoj nastavi, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb, 2013.

Zelena knjižnica. Dostupno na: <http://zk.dbi.hr/?p=103> (12. 2. 2018.)

Zelena knjižnica. Dostupno na: www.facebook.com/zelenaknjiznica (18. 2. 2018.)

Zelena knjižnica. Dostupno na: <https://www.youtube.com/user/DBIstre> (18. 2. 2018.)

Zelena knjižnica energetske efikasnosti. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj.
Dostupno na: <http://www.eni.fzoeu.hr/info-edu/zelena-ee-knjiznica> (15. 2. 2018.)

Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u zagrebu.
Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zeleni-festival-okrenimo-na-zeleno/> (20. 2. 2018.)

9. Popis slika

Slika 1. *Ciljevi održivog razvoja* (Izvor: UNDP Hrvatska)

Slika 2. *Program Bum, tres, TranS – Savica cvjeta* (Izvor: Knjižnica Savica)

Slika 3. *Program Bum, tres, TranS – Savica čita* (Izvor: Knjižnica Savica)

Slika 4. *Slaganje poslovice* (Izvor: autorica rada)

Slika 5. *Naslovnica slikovnice* (Izvor: Katalog KGZ-a)

Slika 6. *Slaganje piramida i prezentacija* (Izvor: autorica rada)

Slika 7. *Slaganje piramida i prezentacija* (Izvor: autorica rada)

Slika 8. i 9. *Voće kao akcijski junaci* (Izvor: autorica rada)

Slika 10. *Voće* (Izvor: autorica rada)

Slika 11. i 12. *Borba između voća i slatkiša* (Izvor: autorica rada)

Slika 13. i 14. *Zdrave grickalice* (Izvor: autorica rada)

Prilog

Anketni upitnik

1. **Spol:** M Ž
 2. **Jesi li član Knjižnica grada Zagreba:** DA NE
 3. **Koliko često posjećuješ Knjižnicu Savica?**
 - a) jednom tjedno
 - c) nekoliko puta mjesečno
 - d) jednom mjesečno
 - e) rjeđe od jednom mjesečno
 - f) samo kad dolazim sa školom na radionice ili predavanja
 4. **Knjižnica Savica sudjeluje u projektu Zelena knjižnica za zeleni Zagreb. Što znači izraz zelena knjižnica?**
 - a) knjižnica zelenih zidova sa zelenim policama
 - b) knjižnica u kojoj ima puno biljaka
 - c) knjižnica u kojoj se uči o zaštiti prirode, zdravom životu i očuvanju planeta Zemlje
 - d) knjižnica na otvorenom, u vrtu, u parku, na livadi
 5. **Što je ekologija?**
 - a) Ekologija je znanost koja proučava odnose među živim organizmima, njihov utjecaj na okoliš i utjecaj tog okoliša na njih.
 - b) Ekologija je znanost koja proučava planet Zemlju.
 - c) Ekologija se bavi ekološkim načinima uzgoja hrane.
 6. **Smatraš li da je potrebno više učiti o zaštiti prirode, klimatskim promjenama, recikliranju, zdravoj prehrani i ostalim ekološkim temama?**
 - a) da
 - b) ne
 7. **Zašto? Odgovori jednom rečenicom.**
-
8. **Kako si do sada najviše učio/la o ekološkim temama?**
 - a) u školi
 - b) gledajući televizijske emisije
 - c) iz knjiga
 - d) preko interneta
 - e) nisam do sada učio o ekologiji

9. Što je nutricionizam?

- a) znanost o prehrani
- b) prehrana u kojoj držimo dijetu
- c) ne jedenje mesa

10. Piramida zdrave prehrane prikazuje:

- a) u kojim količinama trebamo dnevno uzimati pojedine namirnice
- b) namirnice koje moramo uzimati svaki dan
- c) jednu vrstu dijetu

11. Prema tvom sadašnjem znanju o piramidi zdrave prehrane smatraš li da se hraniš zdravo?

- a) da
- b) ne
- c) djelomično

12. Što planiraš učiniti u budućnosti kako bi poboljšao/la svoju prehranu:

- a) jesti više voća i povrća
- b) smanjiti količinu slanih grickalica
- c) smanjiti količinu slatkiša, čokolade i općenito šećera
- d) piti više vode, a manje gaziranih i zaslađenih pića
- e) ne trebam ništa mijenjati, zdravo se hranim

13. Na radionici mi se najviše sviđelo:

- a) slaganje poslovice o zdravlju
- b) slušanje priče
- c) slaganje piramida
- d) crtanje voća
- e) zdrave grickalice

14. Ocijeni radionicu: 1 2 3 4 5

15. Što sam naučio/la i zapamtio/la na radionici? Odgovori jednom rečenicom.

16. O kojim bi temama voljela/volio više saznati u okviru neke buduće radionice ili predavanja u knjižnici? Moguće je više odgovora.

- a) razvrstavanje otpada
- b) recikliranje (ponovna upotreba) različitih materijala (tekstila, plastičnih vrećica i sl.)
- c) ekološka sadnja biljaka
- d) ugrožene životinjske vrste
- e) klimatske promjene

